

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
Захарова О.В.
«__» _____ 2024 р.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Міжнародні економічні відносини»
(назва освітньо-професійної програми)

Дубініна Микити Андрійовича
(прізвище, імя, по батькові здобувача вищої освіти)

Науковий керівник:

Балабанова Н.В.,

к. н. з держ. упр, доцент

(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання.)

Рецензент:

Омельченко О.В.,

к.е.н., провідний фахівець ТОВ «НоваПей»

(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи)

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	6
1.1 Сутність інтеграції та її роль у сучасному світі.....	6
1.2 Модель інтеграції країн до ЄС.....	6
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	Ошибка! Закладка не определена.
2.1 Аналіз стану та основних тенденцій розвитку інтеграційних процесів між Україною та ЄС.....	Ошибка! Закладка не определена.
2.2 Оцінка впливу інтеграційних процесів на економічний розвиток України	44
РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	2050
3.1 Проблеми інтеграції України до ЄС та шляхи їх вирішення	5050
3.2 Перспективи інтеграції України до ЄС.....	5055
ВИСНОВКИ	6161
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	6363
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

На фоні сучасних геополітичних реалій та економічних викликів, інтеграція України до Європейського Союзу набула стратегічного та важливого значення як для самої України, так і для Європейського союзу. Під час останніх десятиліть Україна виявила відданість розвитку демократії, правової державності та ринкових реформ, що підтверджено низкою внутрішніх і зовнішніх ініціатив. Однак, процес інтеграції зіштовхується зі складними внутрішніми та зовнішніми викликами, вимагаючи системної оцінки проблем та перспектив.

Серед головних проблем варто відзначити економічні дисбаланси, нестабільність політичної ситуації, а також неоднаковий рівень реформування в різних сферах. При цьому, зовнішні фактори також впливають на швидкість та напрям інтеграційного процесу.

Незважаючи на це, інтеграція до ЄС відкриває перед Україною широкі перспективи. Це включає в себе зближення з європейськими стандартами у сфері прав людини, демократії, економічного розвитку та інновацій. Окрім того, членство в ЄС може забезпечити Україні додаткові можливості для залучення інвестицій, розвитку інфраструктури та підвищення економічного рівня життя громадян. Тому, дослідження проблем та перспектив інтеграції України до ЄС стає *актуальною задачею*, яка вимагає комплексного підходу та об'єктивного аналізу. Ефективне вирішення цих питань може сприяти стабільності, розвитку та процвітанню України, а також сприяти подальшій консолідації європейського простору як цілісної та демократичної спільноти.

Розкриття особливостей інтеграції України до ЄС досліджували такі вітчизняні науковці як: К. Алектанкіна [2], Т. Богдан [5], В. Голуб [9], В. Дудкевич [13], А. Кривоногова [6], М. Кузьо [17], А. Лішун [18], Н. Макаренко [19], В. Могиль [21], Т. Орехова [22], С. Павлюк [17], О. Петришин [23], А. Полешко [25], К. Рагуліна [23], В. Резніков [27], Є. Рябінін [28], Н. Сухицька [18], Р. Хорольський [17], А. Цятковська [33],

Д. Черніков [17], О. Чугаєв [34], О. Шнирков [34] та ін. Проте, попри значні дослідження та досягнення вітчизняних та зарубіжних науковців, недостатньо вивченим є питання інтеграції до ЄС в умовах воєнного стану, що значно ускладнює здійснення прогнозів процесу інтеграції та розвитку країни. Такі умови вимагають глибшого аналізу взаємозв'язку між військовими подіями, політичною нестабільністю та можливістю подальшого інтегрування в європейський простір. Розуміння цього аспекту стане ключовим для розробки ефективних стратегій в умовах кризового контексту, сприяючи забезпеченню стабільності та розвитку не лише в Україні.

Метою роботи є комплексне дослідження проблем та перспектив інтеграції України до ЄС.

Для досягнення мети було поставлено наступні завдання:

1. Розглянути сутність інтеграції та її роль у сучасному світі.
2. Дослідити модель інтеграції країн до ЄС.
3. Провести аналіз стану, розвитку та основних тенденцій інтеграційних процесів між Україною та ЄС.
4. Оцінити вплив європейських інтеграційних процесів на економіку України.
5. Дослідити проблеми інтеграції України до ЄС та шляхи їх вирішення.
6. Визначити перспективи інтеграції України до ЄС.

Об'єкт дослідження – процес інтеграції України до ЄС.

Предмет дослідження – сукупність економічних відносин, що виникають в процесі інтеграції України до ЄС.

Методи дослідження. Під час виконання бакалаврської роботи було використано сукупність загально- та спеціально наукових методів, які становлять методологічний інструментарій дослідження. Серед них: методи логічного аналізу й синтезу (дозволили розібрати складні проблеми на компоненти, а також синтезувати знання для формулювання висновків та рекомендацій); історико-еволюційні підходи (дозволили розглядати проблему в контексті її історичного розвитку та еволюції, виявляючи тенденції та

закономірності); логічне узагальнення (полягає в об'єднанні даних та фактів для формування загальних висновків та теорій); системний аналіз (дозволив розглядати об'єкт дослідження як складну систему, аналізуючи взаємозв'язки між її складовими елементами); метод порівняння (використовується для зіставлення різних аспектів об'єктів дослідження для виявлення подібностей та відмінностей); техніко-економічний аналіз (використовувався для проведення аналізу стану, розвитку та основних тенденцій інтеграційних процесів між Україною та ЄС).

Ці методи допомогли структурувати та систематизувати інформацію, а також забезпечили науковий підхід до розв'язання поставлених завдань у бакалаврській роботі.

Інформаційні джерела дослідження представлені законодавчими актами України та Європейського Союзу, матеріалами Державної служби статистики України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України; матеріалами Європейської Комісії, науковими дослідженнями та аналітичними звітами інститутів, таких як Інститут економічних досліджень та політичних консультацій тощо.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок. Робота містить 12 рисунків, 8 таблиць та 2 додатки, що викладені на 3 сторінках. Список джерел включає 43 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1 Сутність інтеграції та її роль у сучасному світі

Інтеграція є провідним феноменом у сучасному світі, який визначає процес об'єднання різних елементів, систем чи структур в єдиний, цілісний комплекс. Ця концепція виявляється в різних сферах, таких як економіка, політика, культура, наука та технології. Сутність інтеграції полягає у створенні взаємозалежних зв'язків і взаємодії між різними суб'єктами або системами для досягнення спільних цілей та оптимізації ресурсів. У сучасному глобалізованому світі інтеграція має рішучий вплив на розвиток країн та регіонів. Економічна інтеграція сприяє ефективнішому використанню ринків і ресурсів, забезпечуючи підвищення конкурентоспроможності. Політична інтеграція, у вигляді утворення політичних союзів чи альянсів, сприяє вирішенню спільних проблем і зміцненню міжнародного співробітництва.

Однак інтеграція не обмежується лише економікою і політикою. Вона також впливає на соціокультурні процеси, сприяючи обміну ідеями, традиціями та цінностями між різними групами та націями. Наприклад, культурна інтеграція призводить до виникнення нових творчих об'єднань та розвитку культурного розмаїття. Роль інтеграції у сучасному світі полягає в розв'язанні спільних проблем, забезпеченні стійкого розвитку та створенні умов для взаємовигідного співробітництва. Цей процес сприяє зниженню конфліктів, підвищенню ефективності використання ресурсів та підтриманню міжнародної стабільності.

Право виступає як ефективний регулятор суспільних відносин, сприяючи розвитку інтеграційних процесів та забезпечуючи їх взаємодію на взаємовигідних умовах [35; 39]. За словами П. Якоб, інтеграція є складним процесом взаємодії держав, об'єднаним правовою формою та економічним змістом [42, с. 72].

Однією з форм інтеграції, яка обмежена територіальними кордонами, є регіональна інтеграція. У ХХ столітті, коли значення національних держав зменшується, регіон стає важливою частиною світової спільноти. Регіональна інтеграція найбільш динамічно розвивається в рамках Європейського союзу.

Термін «інтеграція» був введений у 1930-х роках ХХ століття. Інтеграція визначається як процес об'єднання різнорідних елементів в єдине ціле. Цей процес може відбуватися як у межах вже існуючої системи, що підвищує її цілісність, так і при створенні нової системи з раніше не пов'язаних елементів [41, с. 210]. Інтеграція призводить до збільшення обсягу та інтенсивності взаємодій між компонентами системи, а також може включати нові рівні управління [40, с. 8]. Результатом інтеграції є певний ступінь упорядкованого функціонування всіх частин цілого [36].

За поглядами Д. Корбей, термін «інтеграція» вказує на зміцнення взаємозалежності та взаємодії елементів соціальної системи [38, с. 253]. Т. Діз, визначаючи інтеграцію як процес, відзначає, що політичні актори, в особистих національних умовах, згідно згоджуються передати свою довіру, очікування та політичну діяльність новому центру, що має юрисдикцію за межами їхніх держав [39, с. 2]. Це визначення охоплює як соціальні (передача прихильності), так і політичні (створення нових інституцій, що впливають на держави-члени) аспекти. Інтеграція породжує новий центр політичного впливу, який залучає основних суб'єктів національного рівня [38].

У термінології А. Етціоні, поняття «спільнота» та «інтеграція» виконують роль суб'єкта і предиката відповідно. «Спільнота» виникає як різновид самодостатньої системи з інтеграційними механізмами, тоді як «інтеграція» – це здатність системи підтримувати себе через внутрішні та зовнішні зміни [40, с.329]. За висловлюванням А. Етціоні, інтеграція включає такі компоненти, як ефективний контроль за застосуванням заходів примусу, наявність єдиного центру, відповідального за рішення та їх виконання, і превалюючий центр політичної єдності для активної політичної частини населення [40, с. 330].

Згідно з П. Якоб, інтеграція розглядається як реальна можливість забезпечити мирне співіснування країн через розширення торгівлі, вільне пересування людей, культурний обмін та консультації [42, с. 83]. За європейським підходом, інтеграція визначається як процес, під час якого окремі держави передають частину своїх суверенних прав інституційній структурі з метою врахування спільних інтересів [42, с. 255].

Вітчизняні вчені, визначаючи «інтеграцію», дотримуються принципу «цілісності», тоді як західні вчені акцентують на «гармонії». У початковому етапі теорії європейської інтеграції розглядали її виникнення виключно через економічні, соціальні та політичні фактори. Проте, за А. Вінером та Т. Дітцем, у 70-х роках ХХ століття відбувався певний «застій» в інтеграційних процесах у Європі, але в другій половині 80-х років ці процеси відновилися та отримали новий розвиток. Правознавці аргументують необхідність «інтеграції через право» та вивчають зростання правових взаємозалежностей [39].

Інституційний підхід до європейської інтеграції досліджує формування нової системи, її структуру, інтегративні властивості, елементи та їх взаємодію, означаючи цю нову систему як «Єдина Європа». За такого підходу підсилюється роль права в процесі євроінтеграції, а науковці аналізують нові аспекти інтеграції, такі як міждержавна взаємодія на різних рівнях та результати інституціоналізації [37, с. 62].

Питання міжнародної інтеграції вже довгий час знаходяться у центрі уваги дослідників світової економіки. Термін «інтеграція» вперше з'явився в наукових дослідженнях ще в 30-х роках ХХ століття, описуючи соціальні процеси об'єднання людей і держав, проведені Р. Шмедом, Х. Кельзенем, Д. Шиндлером [20, с. 15]. Цей термін широко використовувався в різних галузях науки, таких як економіка, політологія, соціологія, а також на побутовому рівні. Міжнародна інтеграція вважається ключовою тенденцією глобального розвитку, і багато публікацій присвячені її аналізу.

Незважаючи на те, що в буквальному сенсі інтеграція означає формування цілого з частин, експерти мають різні погляди на це поняття.

Аналіз визначень відомих учених [8; 15; 28] показує, що в економічній науці переважає думка про те, що основу інтеграції складають економічні процеси, що розвиваються на основі інтернаціоналізації суспільного життя та прискорюються науково-технічним прогресом і зростаючою взаємозалежністю народів і держав. Виникає обговорення щодо розуміння інтеграції як процесу та інтеграції як сукупності відносин.

Деякі економісти розглядають «інтеграцію як процес» на глобальному рівні, тоді як «інтеграція як відносини» формується через трансформацію економічного, політичного та соціального становища окремих територій і регіонів [4].

Існують також розходження стосовно того, що вважати рушійною силою інтеграції: економічну вигоду чи політичну ідею. Однак усі теорії згодні в тому, що об'єктом вивчення є мирне та технологічно обґрунтоване об'єднання незалежних держав у єдину систему, які усвідомлюють свою взаємозалежність.

Підсумовуючи вищезазначене, можна згодитися з визначенням економічної інтеграції, яке подано у статті Ю. Футало. Згідно з його визначенням, економічна інтеграція – це об'єднання держав з обмеженістю природних, трудових і фінансових ресурсів конкретної країни для створення конкурентоспроможних товарів на ринках і подолання кризових явищ, таких як зубожіння народів, безробіття і знецінення національних валют. Важливо підкреслити, що сила інтеграції визначається не лише армією, поліцією чи зброєю, але економічними та технічними факторами, адміністративними можливостями, а також цінностями, символами та ритуалами, які є характерними для кожної країни [15].

Основні передумови розвитку інтеграційних процесів відображено на рис.1.1.

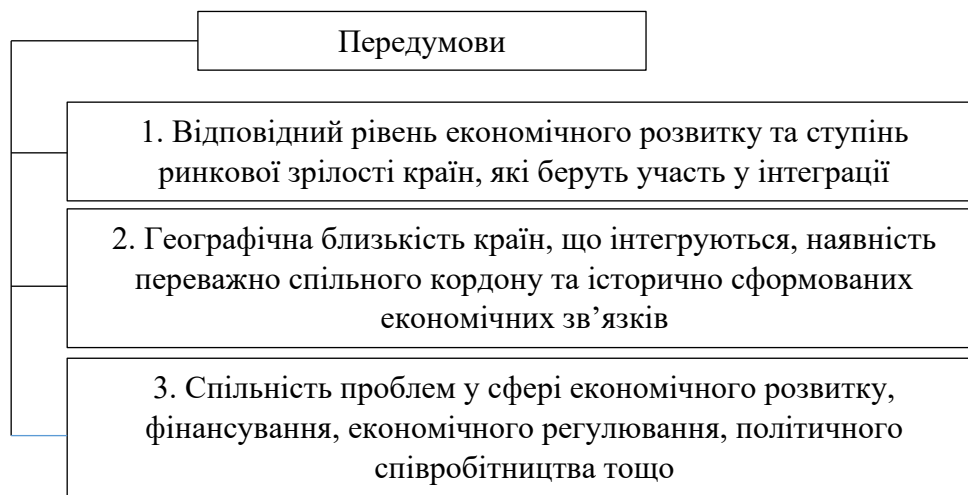

Рис.1.1. Основні передумови розвитку інтеграційних процесів

Джерело: [15, с. 78]

Фактори розвитку, що виявляють свою дію в процесі:

1. Демонстраційний ефект, який виявляється у позитивних змінах, таких як прискорення темпів розвитку, зниження інфляції та безробіття у країнах, що входять до інтеграційних утворень, та має психологічний вплив на інші країни регіону.

2. «Ефект доміно», який виникає тоді, коли більшість країн певного регіону приєднуються до інтеграційного об'єднання, і інші країни, що залишилися поза ним, відчують труднощі в переорієнтації своїх економічних зв'язків.

Наукове спрямування на питання правової інтеграції здобуло активну увагу в західній науці, особливо в 70-80-х роках ХХ століття. Вчені, такі як М. Каппеллетті, Ф. Манчіні, К. Ленартс, Й. Вейлер, М. Расмуссен, розглядають інтеграцію через призму права, щоб пояснити прогрес інтеграції в Європейському економічному співтоваристві. Починаючи з пояснювального аналізу в 80-х роках, дослідники перейшли до нормативного аналізу [8, с. 10].

На думку М. Каппеллетті, М. Секкомба та Дж. Вейлера, право визначає статус і сферу діяльності основних суб'єктів умов інтеграції, контролює та обмежує їх дії, виступає нормативним регулятором у відносинах між учасниками інтеграційного процесу [32, с. 4].

Зокрема, унікальність правового статусу Європейських Співтовариств визначається їх утворенням на міжнародно-правових нормах, одночасно існує власний автономний правовий порядок в межах ЄС, що суттєво відрізняється від національного правового порядку держав-членів. Представники цього підходу досліджують проблеми, такі як роль і значення інституцій ЄС, правові перспективи ЄС, специфіка автономного правопорядку ЄС та інші [32, с. 10].

Одним із визначних досягнень Суду ЄС є створення системи, де верховенство права виявляється в ефективній діяльності міжнародного судового органу у закріпленні та реалізації правових норм, регулюючих відносини між суверенними державами. Таким чином, Суд ЄС є ключовим суб'єктом європейської інтеграції [12, с. 7], поєднуючи ознаки міжнародного, конституційного, адміністративного та кримінального судів.

Щодо основних етапів економічної інтеграції, то найбільш повним, на наш погляд, є висловлювання угорського економіста Джона Хопкінса та консультанта Світового банку Б. Баласси, які виділяють наступні етапи: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз, повна економічна інтеграція (табл.1.1).

Зона вільної торгівлі передбачає відмінне торговельне співробітництво без встановлення спільних зовнішньоторговельних політик. Митний союз включає спільний зовнішній митний кордон та однаковий торговий режим для всіх учасників.

Спільний ринок дає змогу не лише вільний обмін товарами, але й безперешкодний рух всіх факторів виробництва. Економічний і валютний союз включає гармонізацію політик та введення єдиної валюти для підтримки економічного зближення. Політичний союз, крім економічних аспектів, передбачає спільну політику безпеки, єдину структуру юстиції та внутрішніх справ, а також введення єдиного громадянства.

Кожен тип інтеграції має свої унікальні особливості, віддзеркалені в різноманітних рівнях співпраці та об'єднанні країн для досягнення спільних економічних та політичних цілей.

Таблиця 1.1

Порівняння типів інтеграції: спільні та відмінні характеристики

Тип інтеграції	Опис	Спільні характеристики	Відмінні характеристики
Зона вільної торгівлі	Скасування тарифів і нетарифних обмежень в межах зони.	Кожна держава проводить власну зовнішньоторговельну політику щодо третіх країн.	Відсутність єдиної зовнішньої торговельної політики.
Митний союз	Єдина зовнішньоторговельна політика по відношенню до третіх країн.	Формується єдиний зовнішній митний кордон.	Спільний зовнішній торговий режим для всіх країн-учасниць.
Спільний ринок	Транскордонний рух усіх факторів виробництва (капіталу, робочої сили).	Збільшений рівень інтеграції, оскільки включає обмін факторами виробництва.	Збільшений ступінь координації політик та стандартів між країнами-учасницями.
Економічний і валютний союз	Гармонізація соціально-економічної та валютної політик.	Введення єдиної валюти та економічне зближення країн.	Спільна грошова політика та єдина валюта для всіх країн-учасниць.
Політичний союз	Спільна політика безпеки, єдина структура юстиції та внутрішніх справ.	Перехід до єдиного громадянства, спільної політики національних справ.	Введення єдиного громадянства та створення єдиних інституцій для прийняття рішень на рівні союзу.

Джерело: сформовано автором на основі [32]

Роль інтеграції у сучасному світі є значущою з відображених у табл.1.2 перспектив.

Європейська інтеграція визначається як процес політичного, економічного та соціального об'єднання країн Європи з метою досягнення спільних цілей та зміцнення єдності на континенті. Цей процес має глибокі історичні корені і виникає з прагнення покласти край міжнаціональним конфліктам та сприяти співпраці для забезпечення мирного розвитку регіону. Європейська інтеграція базується на принципах взаємодії, спільної відповідальності та взаємного обміну ідеями та ресурсами.

Переваги інтеграції у сучасному світі

Аспекти	Опис
Економічний розвиток	Інтеграція сприяє створенню регіональних чи міжнародних економічних об'єднань, що сприяють взаємовигідним умовам для торгівлі, інвестицій та спільного виробництва. Це призводить до підвищення конкурентоспроможності та зростання економік.
Політична стабільність	Інтеграція сприяє політичній стабільності, зменшуючи ризики конфліктів між країнами чи регіонами. Створення спільних інституцій та механізмів співпраці допомагає вирішувати спільні питання та забезпечує ефективний механізм врегулювання конфліктів.
Культурний обмін	Інтеграція сприяє обміну культурними цінностями, ідеями та досвідом, створюючи умови для взаєморозуміння та взаємоприйняття між різними спільнотами. Це сприяє розвитку глобального культурного середовища.
Безпека і оборона	Інтеграція може забезпечувати колективну безпеку та оборону. Створення військових альянсів, таких як НАТО, дає змогу країнам спільно реагувати на загрози та забезпечує колективну безпеку.
Спільне вирішення глобальних проблем	Інтеграція дає змогу країнам спільно вирішувати глобальні виклики, такі як зміна клімату, біорізноманіття, бідність, торгівля людьми та інші проблеми. Об'єднані зусилля забезпечують більш ефективний відгук на ці глобальні виклики.

Джерело: сформовано автором на основі [32]

Однією з ключових інституцій європейської інтеграції є Європейський союз (ЄС), який був утворений з метою створення єдиної європейської політичної та економічної системи. Ця спільнота націй сприяє глибокій економічній інтеграції через встановлення спільного ринку, вільного обігу товарів та послуг, а також спільної валюти для деяких країн – євро. Європейська інтеграція також включає в себе розвиток єдиної зовнішньої політики та здатність виступати як об'єднана сила в міжнародних відносинах. Це робить ЄС важливим учасником глобального співтовариства, сприяючи міжнародній стабільності, розвитку та рішенню глобальних викликів.

Отже, у сучасному світі роль Європейської інтеграції є ключовою для забезпечення ефективного вирішення загальносвітових проблем, таких як кліматичні зміни, міграційні потоки, боротьба з тероризмом і економічний розвиток. Здатність ЄС об'єднувати свої ресурси та координувати спільні заходи дає змогу йому впливати на події на міжнародній арені та сприяти

побудові стійкого світу. Таким чином, Європейська інтеграція виступає як ключовий фактор у формуванні нового політичного та економічного порядку, сприяючи розвитку міжнаціональних відносин та вирішенню глобальних викликів.

Загалом, інтеграція в сучасному світі є головним інструментом для вирішення складних проблем та сприяє створенню стійкого та взаємовигідного світового порядку.

1.2 Модель інтеграції країн до ЄС

Європейська інтеграція визначається як складний і динамічний процес, що передбачає глибоку економічну, політичну та соціокультурну взаємодію між державами-учасниками. Модель інтеграції країн до Європейського Союзу (ЄС) представляє собою унікальний аспект цього процесу, який базується на засадах спільності і взаємодії для досягнення спільних економічних та політичних цілей.

Модель європейської інтеграції на сучасному етапі включає різні напрямки, які охоплюють різні форми співпраці, починаючи від класичної інтеграції і закінчуючи двосторонніми угодами щодо співробітництва. Європейський союз (ЄС) висуває пропозиції, спрямовані на активізацію співпраці у різних напрямках:

1. Класична інтеграція: цей підхід відображає традиційну форму інтеграції, де країни об'єднуються для створення спільного економічного, політичного та правового простору. Включає формування спільного ринку, митного союзу та інших механізмів співпраці.

2. Східне партнерство: ця стратегія спрямована на поглиблення взаємодії між ЄС та країнами Східної Європи. Основна мета - сприяти стабільності, розвитку демократії та забезпеченню економічних перспектив у регіоні. Включає підтримку реформ, торговельні угоди та інші ініціативи.

3. Транскордонне співробітництво: цей метод орієнтований на розвиток взаємодії між регіонами, які мають спільний кордон. Зосереджений на вирішенні конкретних проблем та спільних інтересах, таких як екологічні питання, розвиток інфраструктури та соціально-економічні ініціативи.

Ця багатовекторна стратегія європейської інтеграції відображає гнучкість та адаптивність ЄС в роботі з різноманітністю сучасних викликів та можливостей для співпраці з різними партнерами.

Процес інтеграції країн до ЄС містить кілька основних етапів, кожен з яких визначається конкретними завданнями та обов'язками для держав-учасниць. Початковий етап передбачає укладання угод та створення зони вільної торгівлі, що забезпечує вільний рух товарів та послуг між країнами. Наступний етап містить створення митного союзу, що передбачає впровадження єдиного зовнішнього митного кордону [42, с. 14].

Спільний ринок є однією з основних фаз європейської інтеграції, яка визначається ступенем економічної взаємодії та координації між країнами-учасницями. Цей процес є необхідним етапом на шляху до формування єдиного економічного простору, що сприяє розвитку внутрішнього ринку зі спільною регулятивною політикою та вільним рухом товарів, послуг, капіталу та праці. У цьому контексті важливо розглянути ключові аспекти створення Спільного Ринку та його еволюцію в рамках процесів європейської інтеграції. Першим етапом у створенні Спільного Ринку є усунення тарифних та нетарифних бар'єрів, яке призводить до зони вільної торгівлі. Далі, на етапі митного союзу, встановлюється єдиний зовнішній митний кордон, що спрощує зовнішньоторговельні відносини. Однією з основних рис Спільного Ринку є його внутрішній характер, що дає змогу виробникам та споживачам взаємодіяти на умовах конкуренції та ефективності. Створення єдиного простору для обігу товарів і послуг, а також вільний рух капіталу і праці, сприяють внутрішній інтеграції та конкурентоспроможності [42, с. 18-19].

Регулятивна політика на Спільному Ринку містить гармонізацію стандартів, норм та правил, спрямовану на усунення бюрократичних бар'єрів.

Це створює сприятливі умови для взаємодії бізнесу та споживачів, забезпечуючи високий ступінь якості та безпеки продукції. Спільний Ринок супроводжується створенням відповідних інституцій та механізмів управління для ефективною реалізації та моніторингу регулятивних політик. Такі органи, як Європейська Комісія та Європейський Суд, відіграють головну роль у забезпеченні дотримання правил та ухваленні стратегічних рішень. Незважаючи на досягнення, Спільний Ринок також стикається з викликами, такими як різні економічні рівні країн-учасниць та потреба вдосконалення процесів управління. Перспективи розвитку полягають у подальшій гармонізації, розширенні учасників та вирішенні сучасних викликів, таких як цифрова трансформація.

Теоретично, Економічний і Валютний Союз ґрунтується на ідеї спільної валюти, спільних фінансових інститутів та єдиної економічної політики. Процес формування містить етапи участі країн у митному союзі, створення спільного ринку, а також впровадження спільної валюти. Основні елементи Економічного і Валютного Союзу це глибоке регулювання грошового обігу та діяльності центральних банків.

Створення єдиної валюти вимагає вирішення питань її емісії, обмінного курсу та фінансової політики. Вплив Економічного і Валютного Союзу на економічний розвиток є значущим, сприяючи спрощенню торгівлі, інвестиціям та зменшенню ризиків валютних коливань. Однак існують виклики, такі як нерівність рівнів економік країн-учасниць та потреба у гнучкості фінансових політик.

Завданням є досягнення балансу між спільними інтересами країн та забезпеченням їх спроможності подолати економічні труднощі. Успішна реалізація Економічного і Валютного Союзу вимагає ефективного управління та регулятивних механізмів для забезпечення стійкого розвитку та взаємної вигоди країн-учасниць.

Політичний Союз є високим рівнем інтеграції між країнами, спрямованим на об'єднання політичних структур та прийняття спільних

рішень щодо ключових питань. Цей етап інтеграції передбачає створення спільних політичних інститутів, об'єднання законодавства та взаємну узгодженість стратегій розвитку [37]. Одним із основних елементів Політичного Союзу є створення єдиної політики безпеки та оборони. Країни, які утворюють союз, спільно розробляють стратегії відповіді на загрози та визначають спільні стандарти для забезпечення колективної безпеки. Також, Політичний Союз містить створення спільної структури юстиції та внутрішніх справ. Це передбачає уніфікацію правових норм та стандартів, а також взаємну правову допомогу між країнами-учасницями. Іншим провідним елементом Політичного Союзу є утворення єдиного громадянства. Це означає, що громадяни країн-учасниць отримують спільний статус, що дає змогу їм користуватися правами та свободами в усіх країнах союзу [37].

Метою Політичного Союзу є створення єдиної політичної системи, яка дає змогу країнам спільно вирішувати питання глобального значення, забезпечуючи єдність та стійкість в умовах зростаючої взаємозалежності. Успішна реалізація Політичного Союзу передбачає ефективну комунікацію, довіру між країнами та взаємодію в рішенні складних політичних завдань (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Етапи розширення Європейського Союзу

Етап розширення	Дата	Країни, які вступили
Перший	18.04.1951 р.	Бельгія, Франція, Люксембург, Нідерланди, Італія, Німеччина
Другий	01.01.1973 р.	Данія, Ірландія, Об'єднане Королівство
Третій	01.01.1981 р.	Греція
Четвертий	01.01.1986 р.	Португалія, Іспанія
П'ятий	01.01.1995 р.	Австрія, Фінляндія, Швеція
Шостий	01.01.2004 р.	Чехія, Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина
Сьомий	01.01.2007 р.	Болгарія, Румунія
Восьмий	01.01.2013 р.	Хорватія

Джерело: сформовано автором на основі [15]

На даний момент Європейський Союз налічує 27 країн-членів після виходу Сполученого Королівства 31 січня 2020 року.

Є 9 визнаних кандидатів на членство в Європейському Союзі: Туреччина (подана у 1987 році), Північна Македонія (подана у 2004 році), Чорногорія (подана у 2008 році), Албанія (подана у 2009 році), Сербія (подана у 2009 році), Боснія і Герцеговина (подана у 2016 році), Україна (подана у 2022 році), Молдова (подана у 2022 році), Грузія (подана у 2022 році). Косово, незалежність якого не визнається п'ятьма країнами-членами ЄС [43] визнано ЄС потенційним кандидатом на членство. Поки інші прогресують, турецькі переговори були заморожені через недотримання європейських цінностей.

Із чотирьох провідних західноєвропейських країн, які не є членами Європейського Союзу, Ісландія, Норвегія та Швейцарія раніше висловлювали намір приєднатися, але в подальшому призупинили чи заморозили свої заявки на членство.

Кандидатство в Європейський Союз відображає намір країни приєднатися до ЄС та провести необхідні реформи для відповідності стандартам та вимогам Союзу.

Асоційоване членство передбачає певний рівень співпраці між країною та ЄС, зазвичай в рамках Європейської політики сусідства. Країни асоційовані члени, такі як Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія, можуть брати участь у спільних програмах, але не є повноправними членами ЄС.

Отже, модель інтеграції країн до Європейського Союзу – це складний процес, спрямований на створення тісних економічних, політичних та культурних зв'язків між країнами для спільного досягнення цілей та покращення благополуччя. Модель містить декілька етапів, які поступово урізноманітнюють та ускладнюють співпрацю між країнами:

- на початковому етапі встановлюється Зона вільної торгівлі, що передбачає скасування торгових обмежень між країнами;
- потім формується Митний союз, де країни встановлюють єдиний зовнішній митний кордон та спільну зовнішньоторговельну політику;
- на третьому етапі розвивається Спільний ринок, де дозволяється вільний рух факторів виробництва;

- подальший етап – Економічний і валютний союз, що гармонізує економічні та валютні політики та може включати введення єдиної валюти;
- останній етап – Політичний союз, що передбачає створення спільних політичних інститутів та об'єднання в рішенні суттєвих питань безпеки та юстиції.

Основні риси цієї моделі містять економічну інтеграцію, політичну співпрацю, культурний обмін та спільну відповідь на глобальні виклики. Такий підхід дає змогу країнам об'єднувати зусилля для спільного розвитку та ефективно вирішувати складні завдання.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз стану та основних тенденцій розвитку інтеграційних процесів між Україною та ЄС

На сучасному етапі інтеграційні процеси між Україною та Європейським Союзом відіграють ключову роль у формуванні та розвитку стратегічних партнерств. Аналіз стану цих процесів вказує на поступове зближення України з ЄС, але й одночасно відзначає важливі виклики та перешкоди на шляху до повноцінної інтеграції.

Розвиток та основні тенденції в цьому контексті відображають стрімке вдосконалення законодавства, зміцнення торговельних та економічних зв'язків, а також важливі кроки у сфері політичної конвергенції. Однак, залишаються відкритими питання щодо реформування правової системи, боротьби з корупцією та забезпечення стабільності у регіоні, які потребують подальшого уваги та вдосконалення стратегічних підходів для досягнення взаємно вигідних результатів.

Варто зазначити, що намір України розбудувати зв'язки з Європейським Союзом був вперше висловлений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрямки зовнішньої політики України» [Прокопенко].

Початкові кроки у відносинах між Україною та Європейським Союзом були зроблені в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, у своєму листі від імені ЄС офіційно визнав незалежність України [Міністерство юстиції України]. Далі стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, прийнятій 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 року. У них була визначена довгострокова стратегічна мета - європейська інтеграція України.

Згідно зі ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [Закон], однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС.

З 5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди.

9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію, яка базуватиметься на політичній асоціації та економічній інтеграції [Міністерство юстиції України].

Відповідно до цих домовленостей, у 2009 році сторонами був розроблений та схвалений Порядок денний асоціації, який замінив План дій Україна – ЄС та став орієнтиром для проведення реформ в Україні у процесі підготовки імплементації майбутньої Угоди про асоціацію.

На 15-му Саміті Україна-ЄС в Києві 19 грудня 2011 року переговори по майбутній Угоді про асоціацію завершилися, а 30 березня 2012 року текст майбутньої Угоди був парафований главами переговорних команд України та ЄС.

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину – 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. З 1 листопада 2014 року розпочалося тимчасове застосування цієї угоди [Міністерство юстиції України].

Повноцінно Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності 1 вересня 2017 року. Цей міжнародно-правовий документ закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

У Додатку А наведено договірно-правову базу співробітництва України і ЄС.

Зазначимо, що важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ). Ними передбачено суттєву лібералізацію торгівлі (усунення тарифів чи квот) між сторонами, гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази [Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС].

Класична зона вільної торгівлі (ЗВТ) передбачає зменшення або відміну митних тарифів на товари між країнами-учасницями. Це означає, що товари можуть пересуватися між країнами без або з низькими митними обмеженнями.

Майбутня всеосяжна та поглиблена зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом буде базуватися на ряді ключових принципів, що сприятимуть сталому розвитку української економіки та її модернізації (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Ключові принципи, що сприятимуть сталому розвитку української економіки та її модернізації

№ за/п	Принцип	Характеристика
1.	Відповідність вимогам СОТ	Зона вільної торгівлі буде відповідати міжнародним стандартам та вимогам Всесвітньої торговельної організації (СОТ), що сприятиме інтеграції української економіки в світовій торговельній системі
2.	Чотири свободи	Зона вільної торгівлі передбачає вільний рух товарів, послуг, капіталу та часткову свободу пересування, що сприятиме поглибленню економічних зв'язків між Україною та ЄС
3.	Чітке визначення перехідних періодів	Угода буде передбачати чітке визначення перехідних періодів, щоб дозволити українській економіці адаптуватися до нових умов торгівлі та конкуренції
4.	Асиметрія або відносна взаємність	Зона вільної торгівлі може передбачати асиметричний доступ до ринків залежно від рівня розвитку кожної зі сторін, що може бути важливим для захисту вразливих секторів української економіки
5.	Заборона на нові торговельні обмеження	Угода буде містити заборону на введення нових торговельних обмежень, що забезпечить стабільність та прогнозованість умов торгівлі між Україною та ЄС

Джерело: побудовано автором самостійно

Ці принципи сприятимуть ефективному функціонуванню зони вільної торгівлі, зниженню нетарифних торговельних бар'єрів на ринках ЄС для української продукції, залученню інвестицій та зростанню економіки. Крім того, це допоможе створити інституції та прозорі правила розрахунків компаній, що зменшить залежність економіки від політичних змін та забезпечить стійкий розвиток.

Проте створення поглибленої зони вільної торгівлі має й негативні наслідки (табл.2.2).

Ці негативні наслідки варто урахувувати при формулюванні та реалізації політики з вільної торгівлі, а також розробці стратегій для збалансованого економічного розвитку країни.

Таблиця 2.2

Негативні наслідки створення поглибленої зони вільної торгівлі

№ за/п	Наслідки	Характеристика
1.	Конкуренція для внутрішніх виробників	Відкриття ринку для продукції з ЄС може створити конкуренцію для внутрішніх виробників українських товарів та послуг, особливо для малих та середніх підприємств, які можуть виявитися менш конкурентоспроможними
2.	Зміни в структурі економіки	Вільна торгівля може призвести до змін в структурі економіки України, зокрема, до зменшення обсягів виробництва у вузьких секторах, які не конкурентоспроможні на міжнародному ринку
3.	Втрати робочих місць	Зміна торговельних відносин може призвести до зменшення попиту на деякі українські товари та послуги, що може вплинути на зниження кількості робочих місць у певних галузях економіки
4.	Зростання дефіциту торговельного балансу	Відкриття ринку для імпорту з ЄС може призвести до зростання обсягів імпорту та збільшення дефіциту торговельного балансу України, який потрібно буде компенсувати іншими заходами
5.	Залежність від зовнішніх факторів	Поглиблення зони вільної торгівлі може зробити українську економіку більш залежною від змін на міжнародних ринках та від політики ЄС, що може збільшити вразливість перед зовнішніми проблемами

Джерело: побудовано автором самостійно

Нині економіка України поступово адаптується до умов воєнного стану, що має вплив на показники зовнішньої торгівлі. Так, хоча загальний обсяг

товарообігу країни показав невелике зростання на 4% у вартісному вимірі (див. Додаток Б), фізичні обсяги товарообігу зменшилися на відповідну величину.

Негативна динаміка експорту товарів не була подолана. Обсяг експорту зменшився на 14% до 19,4 млрд. дол. Проте фізичні обсяги експорту зросли на 4% завдяки вирішенню деяких проблем із логістикою, що виникли через російську агресію.

Натомість вартісні обсяги імпорту товарів збільшилися на 20% до 30,4 млрд. дол. США, але фізичні обсяги імпорту впали на 26%. Це свідчить про зростання світових цін на основні товари українського імпорту та певні зміни у товарній структурі (рис.2.1).

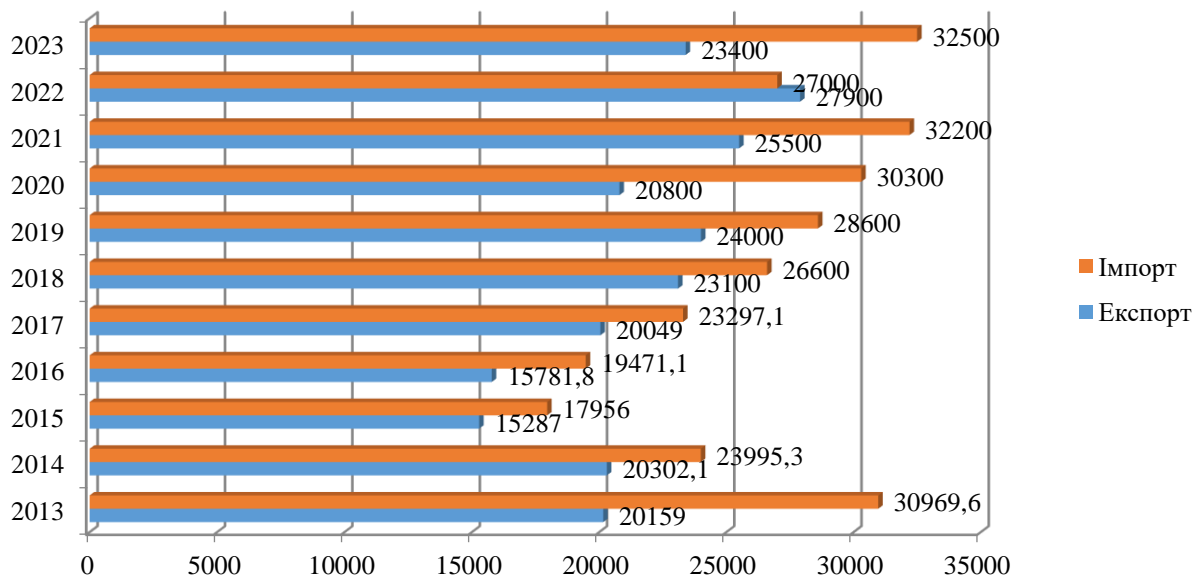

Рис.2.1. Динаміка експорту та імпорту з країнами ЄС у 2013-2023 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

Перш за все, можемо помітити, що як експорт, так і імпорт зростали впродовж періоду з 2013 по 2018 рік, але згодом спостерігається зниження в 2019 році, після чого вони знову почали зростати. Однак важливо відзначити, що темпи зростання експорту були вищими, ніж для імпорту.

Також бачимо, що з впродовж усього аналізованого періоду, імпорт перевищував експорт, що вказує на торговельний дефіцит.

В табл.2.2 розраховано темпи зростання експорту та імпорту з країнами ЄС у 2013-2023 рр.

Таблиця 2.2

Темпи зростання експорту та імпорту з країнами ЄС у 2013-2023 рр., %

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт	0,71	-24,70	3,24	27,04	15,22	3,90	-13,33	22,60	9,41	-16,13
Імпорт	-22,52	-25,17	8,44	19,65	14,18	7,52	5,94	6,27	-16,15	20,37

Бачимо, що у 2013-2015 роках експорт зазнав від'ємного темпу зростання, особливо в 2015 році, коли він склав -24,7%. Починаючи з 2016 року, темпи зростання експорту позитивні, з відмітним зростанням у 2017 році (+27,04%) та 2021 році (+22,6%). Однак у 2020 та 2023 роках експорт знову зазнав від'ємного темпу зростання, що пов'язано з економічними або політичними факторами, такими як пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення росії.

Що стосується імпорту, то також відмічаємо переважно негативні темпи зростання імпорту в період з 2013 по 2015 роки. Особливо від'ємний темп зростання був зафіксований у 2014 році (-22,52%) та 2015 році (-25,17%), що свідчить про зниження обсягів імпорту.

Проте, починаючи з 2016 року, темпи зростання імпорту стали позитивними, зі значним зростанням у 2017 році (+19,65%) та 2023 році (+20,37%). Це вказує на збільшення потреб у імпорті товарів з країн ЄС.

На графіку 2.2 відображена динаміка коефіцієнту покриття імпорту експортом, що оцінює ступінь збалансованості зовнішньої торгівлі. Його значення більше 100% може бути за позитивного сальдо торговельного балансу, менше 100% – негативному сальдо, тобто певна частка імпорту не забезпечується експортом.

З 2013 по 2015 рік коефіцієнт покриття був менше 100%, що свідчить про негативне сальдо торговельного балансу. Імпорт перевищував експорт у

ці роки. У 2016 та 2017 роках коефіцієнт покриття залишався нижчим за 100%, що також вказує на негативне сальдо торговельного балансу. З 2018 по 2021 рік коефіцієнт покриття став більшим за 100%, що свідчить про позитивне сальдо торговельного балансу. Експорт перевищував імпорту у ці роки.

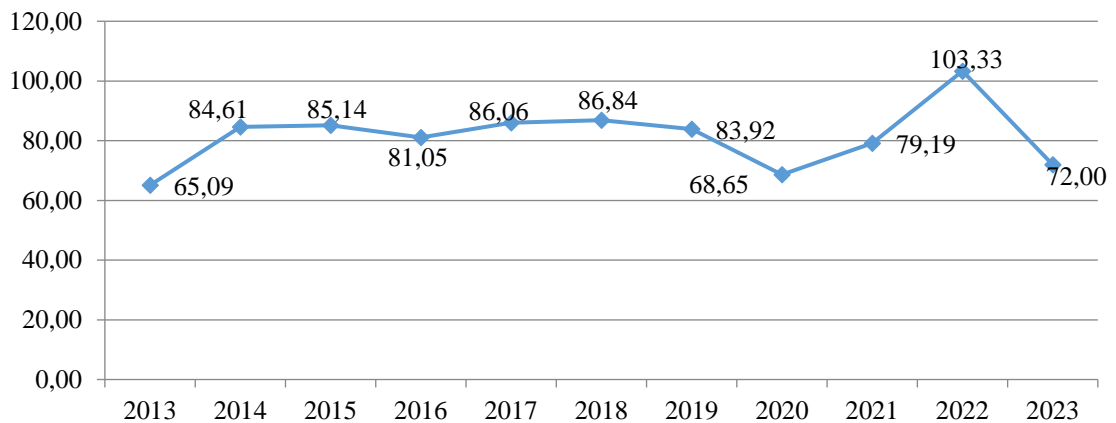

Рис.2.2. Динаміка коефіцієнту покриття імпорту експортом у 2013-2023 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

У 2022 році коефіцієнт покриття значно зросло до 103,33%, що також вказує на позитивне сальдо торговельного балансу. Проте в 2023 році коефіцієнт покриття знову зменшився до 72%, що вказує на зменшення позитивного сальдо торговельного балансу або навіть на негативне сальдо.

Значне зростання негативного сальдо торгівлі товарами, до понад 11 млрд. дол. США, настало через значний дефіцит у торгівлі машинами, устаткуванням і транспортом, паливно-енергетичними товарами, продукцією хімічної промисловості, текстилем, взуттям та іншими товарами.

В товарній структурі експорту продовжує зберігатися домінування продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини, і їх частка зросла до 60,6% від загального обсягу експорту (табл.2.3).

Бачимо, що за період з 2013 по 2023 роки структура експорту з країнами Європейського Союзу показала різноманітні тенденції. Деякі сектори, такі як чорні метали, зернові культури та електричні машини, демонстрували стійкий ріст обсягів експорту протягом більшості років. Водночас, інші сектори,

наприклад, руди та енергетичні матеріали, показали коливання у величині експорту.

Таблиця 2.3

**Товарна структура експорту з країнами ЄС за 2013-2023 рр., млрд.
дол. США**

Стаття експорту	Роки										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Чорні метали	4061	3891	2623,4	2683,3	3191,4	3716,8	3161,6	2416,5	5440,4	2790	2152,8
Зернові культури	1719,3	1805,4	1625,9	1279,5	1709,7	2222	2641,6	1718,4	1929,6	4687,2	4586,4
Електричні машини і устаткування	1492,2	1649,7	1434,1	1612,7	2043,2	2383,6	2308,8	2130,1	2572,8	2315,7	1497,6
Руди, шлаки та зола	1714,9	1582,1	962,5	963,3	1544,9	1818	1768	1396,2	3001,6	2371,5	1661,4
Деревина і вироби з деревини	776,86	744,8	712,74	784,2	834,2	1050,4	998,4	948,7	1447,2	1618,2	1240,2
Жири та олія тваринного або рослинного походження	826	793	678,3	1204,3	1475,7	1151,4	1539,2	1772,1	2358,4	3069	2971,8
Енергетичні матеріали	1047,3	1030,4	856,7	631,8	531,4	666,6	707,2	750,7	821	920,7	965,7
Насіння і плоди олійних рослин	1247,6	919	645,3	607,1	1095,3	1171,6	1539,2	1199,3	1474	2901,6	1942,2
Інше	8876,7	7886,7	6604,76	6647,4	7623,2	8919,6	9336	9218,7	7276	7226,1	7347,6

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

Більшість товарних груп залишалася важливими складовими структури експорту протягом досліджуваного періоду. Однак варто відзначити, що в деяких випадках спостерігалися коливання обсягів експорту, особливо у 2022–2023 роках, що пов'язане з економічними та політичними факторами.

У сфері імпорту спостерігалася зменшення частки ввезення передусім паливно-енергетичних товарів (до 19,2% від загального обсягу імпорту), що свідчить про поступове насичення внутрішнього ринку цими товарами. Тим часом збільшилися частки імпорту машин, устаткування і транспорту (до 29,2%) та продовольчих товарів (до 11,4%) (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Товарна структура імпорту з країн ЄС за 2013-2023 рр., млрд. дол. США

Стаття імпорту	Роки										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Енергетичні матеріали: нафта та продукти її перегонки	3012,5	3790,1	3416,6	2539,5	3042,9	3178,4	2700	1963,5	3179	6480	6630
Котли, машини, апарати і механічні пристрої	3350,7	2277,4	1570,9	2409,6	2962,0	3224,8	3325	3026,1	3872,6	1917,0	2665
Фармацевтична продукція	2315,5	1826,2	988,9	1136,5	1291,7	1415,2	1575	1732,5	2023	1296	1527,5
Полімерні матеріали, пластмаси	1777,2	1468,1	1086,1	1120,0	1275,0	1392	1350	1293,6	1791,8	1350	1560
Електричні машини та устаткування	1766,4	1403,2	1093,2	1214,7	1572,9	1902,4	2100	1894,2	2023	1512	1625
Наземні транспортні засоби, крім залізничних	2754,2	1198,8	833,5	1457,0	2170,9	2227,2	3250	2633,4	3265,7	2916	3672,5
Папір та картон	1138,3	743,9	628,7	547,9	558,5	626,4	600	577,5	693,6	720,3	702,6
Інші продукти хімічної промисловості	658,2	680,7	710,9	729,0	832,5	858,4	850	762,3	809,2	648	650
Інше	14854,8	11287,6	8338,1	8316,9	9590,7	11775,2	12850	16416,9	14542,1	10881	14170

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

Дослідивши географічну структуру експорту до країн ЄС (табл.2.5), можемо сказати, що найбільшими торговельними партнерами є Польща, Румунія, Іспанія та Німеччина. Обсяг експорту з цими країнами впродовж аналізованого періоду постійно зростає.

Італія, Нідерланди, Франція та Бельгія, показують стабільний ріст або незначні коливання в обсягах експорту, що свідчить про їх важливість як торговельних партнерів.

Варто відзначити такі країни, як Угорщина, Португалія, Чехія та Литва, де спостерігається значний зріст обсягів експорту протягом досліджуваного періоду.

Деякі країни, як Мальта, Люксембург та Словенія, хоча й мають незначні обсяги експорту, все ж варто враховувати їх роль у розширенні географії торговельних зв'язків.

В цілому, географічна структура експорту товарів до країн ЄС свідчить про різноманітність та позитивну динаміку торговельних відносин між Україною та країнами Європейського Союзу.

Таблиця 2.5

Географічна структура експорту товарів за країнами ЄС за 2015-2023

рр., млн. дол. США

№ за/п	Країни	Роки								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Польща	1 506	1 686	2 037	2 465	2 539	2 518	4 378	5 983	4 418
2	Румунія	468	533	588	653	682	787	1204	3 638	3 630
3	Іспанія	1 025	988	1 243	1 361	1 490	1 241	1 659	1 563	2 004
4	Німеччина	799	852	1 091	1 526	1 769	1 497	2 278	1 786	1 847
5	Італія	1 822	1 776	2 327	2 495	2 286	1 856	3 340	1 581	1 521
6	Нідерланди	738	876	1 541	1 434	1 713	1 619	2 116	1 450	1 479
7	Словаччина	373	375	554	713	552	355	924	1432	1055
8	Болгарія	418	416	429	511	468	496	807	1417	905
9	Чехія	379	407	530	642	667	607	1104	1036	848
10	Угорщина	381	440	550	729	752	490	608	1357	724
11	Литва	222	240	359	330	395	420	544	638	626
12	Австрія	291	299	460	470	514	519	869	763	553
13	Франція	468	418	375	490	549	538	846	558	471
14	Бельгія	273	223	425	570	650	526	614	442	353
15	Латвія	135	125	202	283	280	222	271	278	322
16	Греція	153	159	195	279	273	178	209	182	258
17	Португалія	289	200	235	225	281	232	331	133	223
18	Данія	81	78	88	129	142	95	125	107	139
19	Кіпр	61	53	80	40	43	31	47	55	108
20	Естонія	48	76	108	123	110	89	146	103	91
21	Хорватія	26	37	24	35	36	28	43	72	87
22	Швеція	48	51	63	59	59	63	89	67	71
23	Мальта	11	7	44	49	29	8	26	9	70
24	Словенія	15	16	28	33	38	40	75	58	64
25	Фінляндія	32	33	42	50	43	52	105	59	43
26	Ірландія	59	45	55	77	152	94	97	44	15
27	Люксембург	6	5	7	7	20	17	16	9	3
Всього		10127	10414	13676	15778	16535	14616	22872	24819	21927

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

Що стосується географії імпорту (табл.2.6), то тут відмічаємо стабільний ріст імпорту з Польщі, Італії та Чехії, свідчить про зміцнення торговельних зв'язків та популярність європейських товарів на українському ринку. Великий обсяг імпорту з Німеччини та Болгарії також вказує на важливість цих країн як ключових партнерів у зовнішньоекономічних відносинах України. Зростання імпорту з країн, які розташовані подалі від України, таких як Угорщина та Греція, свідчить про розширення географії торговельних операцій.

Таблиця 2.6

**Географічна структура імпорту товарів за країнами ЄС за 2015-2023 рр.,
млн. дол. США**

№ за/п	Країни	Роки								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Польща	2 020	2 349	3 009	3 191	3 725	3 815	4 622	5 230	6 347
2	Німеччина	3 579	3 912	4 994	5 514	5 576	4 956	5 890	4 305	4 842
3	Болгарія	252	171	188	257	355	286	394	2 030	2 219
4	Італія	830	1 182	1 426	1 827	1 910	1 988	2 500	1 678	2 162
5	Франція	857	1 490	1 521	1 437	1 611	1 434	1 730	1 208	1 740
6	Чехія	393	567	771	924	1 085	888	1 326	1 339	1 682
7	Словаччина	331	417	489	507	636	1 127	894	966	1 652
8	Румунія	290	315	361	392	514	546	653	1 413	1 503
9	Литва	546	488	675	873	1 139	809	1 281	1 315	1 294
10	Греція	238	233	243	269	309	315	495	756	1 374
11	Угорщина	1 325	502	780	861	894	1 066	1 225	740	1 089
12	Нідерланди	417	521	624	756	745	726	980	1 056	1 015
13	Іспанія	424	482	559	620	830	722	958	690	875
14	Швеція	196	349	424	455	484	421	717	506	748
15	Бельгія	344	426	498	525	525	505	731	525	648
16	Австрія	332	424	436	547	597	513	803	456	486
17	Латвія	78	104	137	145	158	153	196	227	288
18	Фінляндія	205	201	219	289	254	232	294	228	278
19	Словенія	125	133	169	186	241	250	285	244	238
20	Данія	121	163	173	250	247	189	268	210	219
21	Ірландія	75	84	113	143	169	209	231	147	196
22	Естонія	76	65	81	93	140	176	166	92	127
23	Хорватія	15	30	31	45	51	52	67	67	82
24	Португалія	33	36	45	47	63	57	75	52	62
25	Кіпр	17	22	21	23	23	19	38	15	48
26	Люксембург	57	61	62	82	53	17	20	10	13
27	Мальта	12	6	6	4	5	14	116	8	8
Всього		13188	14733	18054	20262	22339	21483	26954	25516	31234

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

Разом з тим, незважаючи на стабільний ріст загального обсягу імпорту з країн ЄС, можна відзначити, що деякі країни виявляли коливання у динаміці торгівлі з року в рік, що пов'язано з економічними чи політичними чинниками.

За 2015-2023 рр. загальні зміни в динаміці торгівлі України з країнами ЄС складуть:

- експорт зменшився на 10% (від 13,4 до 12 млрд дол.США);
- імпорт збільшився на 35% (від 11,6 до 15,7 млрд доларів США).

Отже, загальні зміни для ЄС будуть: $(\Delta \text{Експорт} + \Delta \text{Імпорт}) = (-10 + 35) = 25\%$.

Тепер обчислимо коефіцієнт структурних змін для ЄС. Для цього скористаємося формулою:

$$SCI = \frac{(I_1 \div I_0) + (X_1 \div X_0)}{2} \times 100 \quad (2.1)$$

де, I_0 та X_0 – це імпорт та експорт у базовому році (2013), а I_1 та X_1 – імпорт та експорт у поточному році.

Розраховані коефіцієнти відобразимо на рис.2.3.

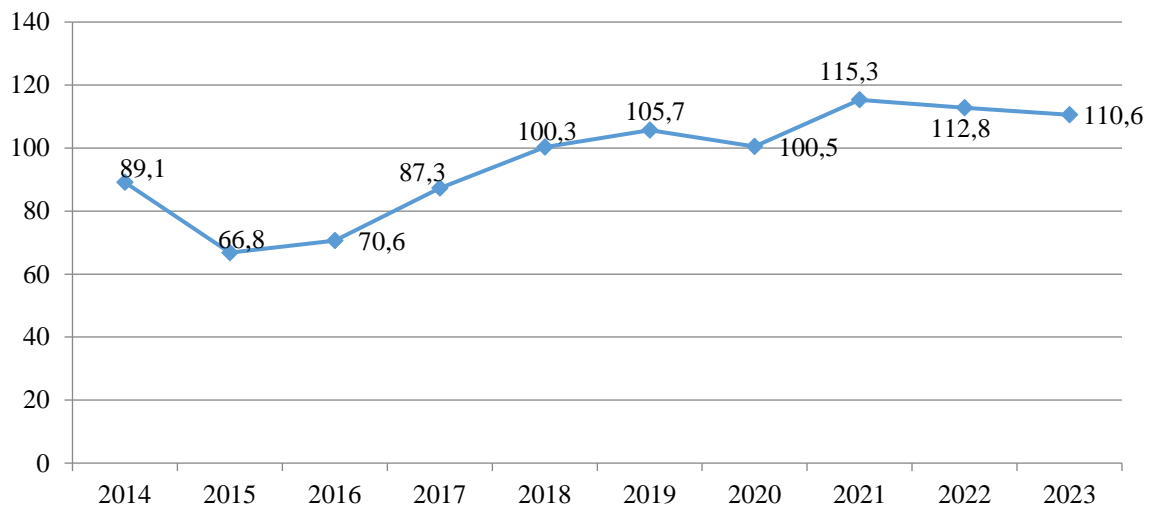

Рис.2.3. Динаміка коефіцієнту структурних змін для ЄС за 2014-2023 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

Отже, за даними розрахунків коефіцієнта структурних змін для зовнішньої торгівлі ЄС з 2014 по 2023 рік можна виявити деякі тенденції. У

період з 2014 по 2016 роки індекс змін вказує на стабільність в структурі торгівлі, проте з 2017 року спостерігається збільшення структурних змін, що свідчить про значні трансформації у зовнішній торгівлі ЄС. Зокрема, відносне збільшення коефіцієнта в останні роки (2021-2023) вказує на зміну пріоритетів у торговельних відносинах ЄС з іншими країнами.

В рамках даного дослідження обчислимо також коефіцієнт Гатева, що використовується для визначення структурних змін у величині показників економічної діяльності протягом певного періоду часу. Для цього скористаємося наступною формулою:

$$K_{\text{гат}} = \frac{\Delta\%E - \Delta\%I}{100 + \Delta\%E * \Delta\%I} \times 100 \quad (2.2)$$

Розраховані коефіцієнти відобразимо на рис.2.3.

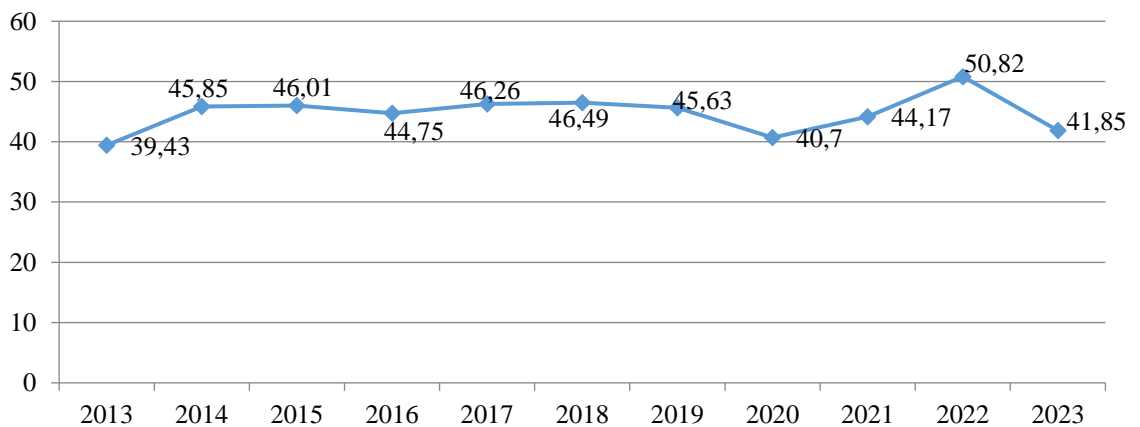

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнту Гатева у 2013-2023 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

Отже, розраховані коефіцієнти Гатева за досліджуваний період для обсягів торгівлі між країнами ЄС свідчать, що вони мають високий рівень залежності від експорту. Це говорить про значну важливість міжнародної торгівлі для економіки ЄС. Пов'язаний з цим підвищений рівень експорту може бути індикатором конкурентоспроможності продукції та послуг країн Європейського союзу на світовому ринку.

Таким чином, у період з 2013 по 2023 роки торговельні зв'язки між Україною та Європейським Союзом демонструють помірні структурні зміни,

що вказує на стабільність взаємовідносин. Зменшення експорту, компенсоване збільшенням імпорту, свідчить про збільшення взаємної торгівлі, але вимагає уваги до диверсифікації експортних ресурсів для забезпечення стійкості економічного зростання.

В рамках даного дослідження доцільним також буде відмітити, що у 2020 році (у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19) був зафіксований найбільший відтік прямих іноземних інвестицій з України, що склав 868 млн. дол. США. Слід зауважити, що у 2008 р. (фінансово-економічна криза) зарубіжні інвестори вклали в економіку країни 10 913 млн. дол. США – найвищий показник.

В табл.2.7 наведено розподіл надходжень ПІІ (операції та залишки за інструментами) в Україну за країнами-інвесторами ЄС за 2019-2021 рр.

Таблиця 2.7

Розподіл надходжень ПІІ (операції та залишки за інструментами) в Україну за країнами-інвесторами ЄС за 2019-2021 рр., млн дол.

№ з/п	Країна	Прямі іноземні інвестиції (операції за інструментами) в Україну			Прямі іноземні інвестиції (залишки за інструментами) в Україну		
		2019 рік	2020 рік	2021 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	Австрія	121,1	41,7	167,8	1496,1	1671	1947,1
2	Бельгія	18,7	7,6	28,2	77,4	87,1	108,7
3	Болгарія	13,5	18,8	12	89,7	92	112,9
4	Греція	1,3	-9,7	3,6	41,5	36,5	38,4
5	Данія	84,9	16,2	47,3	288,4	338,5	351,6
6	Естонія	83,2	15,2	58,3	178,9	189,3	209,8
7	Ірландія	2,5	13,2	107,3	28,4	44,6	152,9
8	Іспанія	77,6	-80,2	-63,7	217,8	149,7	103,9
9	Італія	-6,7	9,5	42,3	374,7	347,8	404,5
10	Кіпр	2661	-910	1674,4	17734,1	16481,5	20846,3
11	Латвія	-25,9	-7,6	21,8	76,7	107,3	128,7
12	Литва	20,8	1,6	11,3	246	210,9	223,3
13	Люксембург	185,1	214,5	321,1	830,6	1265,7	1567,8
14	Мальта	2,4	3	10	68,6	755,6	762,4
15	Нідерланди	589	-266,3	1435,2	11686,3	9855,1	14212,1
16	Німеччина	93,3	-299,5	695,3	2505	2321,7	3012,7
17	Польща	211,2	129,3	227,9	925,6	910,6	1200,5
18	Португалія	-0,6	-2,5	-1,6	9,9	9,6	14,3
19	Румунія	2,5	2,7	3	19,6	21,8	28,4
20	Словаччина	46	22,7	76,6	191,1	211,5	289,8
21	Словенія	-10,2	-3	10	69,5	62,8	64,2

22	Сполучене Королівство ВБ та Пн Ірландії	177,8	523,6	1510,2	2724,4	1500,5	2100,9
23	Угорщина	190,6	85,8	128	379,8	395,2	494,6
24	Фінляндія	-0,3	12	15,2	98	97,9	139,3
25	Франція	161,4	112,5	177,2	1149,9	1038,1	1315,8
26	Хорватія	2,4	-2,3	2	5,2	4,6	8,1
27	Чехія	-3,9	27,3	73,9	175,2	193,6	270,2
28	Швеція	127,6	31,5	160,9	591	579	724,9

Джерело: побудовано автором за даними [Міністерство економіки України]

Слід зазначити, що ПІІ (операції за інструментами) з країн ЄС в Україну у 2019 р. становили 4826,3 млн дол. США, у 2020 р. – 834,7 млн дол. США, а в 2021 р. – 5443,9 млн дол. США.

ПІІ (залишки за інструментами) у 2019 р. складала 42 279,4 млн дол. США, у 2020 р. – 37 479 млн. дол. США, а в 2021 р. – 48 733,2 млн дол.США.

За табл. 2.7 можна визначити, що найбільшими країнами-інвесторами за ПІІ (операції за інструментами) у 2019 р. були Кіпр (55,14%), Нідерланди (12,2%), Польща (4,38%), Угорщина (3,95%), Люксембург (3,84%), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (3,68%), Франція (3,34%), Швеція (2,64%), Австрія (2,51%) та Німеччина (1,93%). У 2020 р. найбільшу частку в даній структурі займали Кіпр (109%), Німеччина (35,88%), Нідерланди (31,9%), Іспанія (9,61%) та Греція (1,16%). У 2021 р. можна виділити таких найбільших країн-інвесторів, як Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Люксембург (5,9%), Польща (4,19%), Франція(3,26%) та Австрія (3,08%). До найменших надходжень ПІІ (операції за інструментами) з країн ЄС в Україну в 2019 р. можна віднести прямі інвестиції з Латвії (-0,54%), Словенії (-0,21%), Італії (-0,14%), Чехії (-0,08%), Португалії (-0,01%), Фінляндії, Греції (0,03%), Хорватії (0,05%), Мальти. У 2020 р. – Люксембург (-25,7%), Польща (-15,5%), Франція (-13,48%), Угорщина (-10,28%), Австрія (-5%), Швеція (-3,77%), Чехія (-3,27%), Словаччина (-2,72%). У 2021 р. – Іспанія (-1,17%), Румунія (0,06%), Греція, Мальта (0,18%), Литва (0,21%), Болгарія, Фінляндія (0,28%).

Варто зауважити, що найбільшими країнами-інвесторами ПІІ (залишки за інструментами) в економіку України в 2019 р. були Кіпр (41,95%), Нідерланди (27,64%), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (6,44%), Німеччина (5,92%), Австрія (3,54%), Франція (2,72%), Польща (2,2%). У 2020 р. лідируючі позиції займали Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Австрія (4,46%), Люксембург (3,38%), Франція (2,77%), Польща (2,43%) та Мальта (2%). У 2021 р. за ПІІ (залишки за інструментами) найбільші частки склали такі ж країни ЄС як у 2020 р. Найменші позиції в даному розподілі у 2019 р. зайняли Хорватія (0,01%), Португалія (0,02%), Румунія (0,05%), Ірландія (0,07%), Греція (0,1%), Мальта (0,16%), Словенія та Латвія (0,18%). У 2020 р. перші п'ять країн-інвесторів згаданих вище та Словенія (0,17%), Бельгія (0,23%), Болгарія (0,25%), Фінляндія (0,26%) мають найменші питомі ваги в досліджуваній структурі. У 2021 р. до цього переліку додаються Іспанія (0,21%), Латвія (0,26%)

Широкомасштабна збройна агресія РФ проти України та воєнні дії, розпочаті російськими військами 24 лютого 2022 р., призвели до загибелі й травмування цивільного населення в різних регіонах країни, знищення багатьох об'єктів критичної інфраструктури чи порушення їх функціонування, масових руйнувань цивільних об'єктів. Усе це та інші негативні наслідки воєнного вторгнення, своєю чергою, спричинили масштабну міграцію. За прогнозами Ради ЄС, унаслідок міграції чисельність населення України може скоротитися на 24–33%, що залежить від тривалості бойових дій та нестабільної роботи інфраструктури. За офіційними даними, з початку активної фази збройної агресії РФ кількість населення України зменшилася на 6,7 млн осіб. Змінилася статево-вікова структура населення, зокрема спостерігається скорочення частки молоді віком до 20 років та жінок продуктивного віку.

Серед основних видів міграції населення, які наразі спостерігаються в Україні, можна виокремити такі:

1. Міграція за кордон. За даними Євростату, станом на вересень 2023 р. в країнах ЄС зареєстровано 4,1 млн вимушених мігрантів з України. Вони користуються тимчасовим захистом відповідно до Директиви 2001/55/ЄС, що передбачає автоматичне надання притулку на території Євросоюзу в разі масового й раптового припливу біженців із третіх країн [12].

2. Внутрішні переміщення всередині країни. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), переміщення населення всередині України охопило близько 8 млн осіб.

3. Незаконне вивезення українських громадян до РФ. За даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ ООН), станом на вересень 2022 р. до РФ було переміщено 2,9 млн осіб та 9400 українських дітей. Як повідомляють російські ЗМІ, до РФ з України в'їхало понад 3,4 млн українців, серед них – 448 тис. дітей. За інформацією Радника – уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Д. Герасимчук, станом на червень 2022 р. з України на територію РФ, окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) та Білорусі було вивезено 234 тис. українських дітей.

4. Імміграція в Україну. Згідно з розрахунками демографів Україну очікує подальше скорочення загальної чисельності населення, зростання у його структурі частки етнічних українців та зменшення частки росіян, зростання кількості кримських татар, а також зростання частки мігрантів з Північного та Південного Кавказу, країн Азії, Африки. Станом на 30 вересня 2022 р. в Україні на обліку перебуває 304 167 іммігрантів; 187 389 – іноземців та осіб без громадянства (тимчасові).

За прогнозами Ради ЄС, населення України внаслідок міграції може скоротитися на 24-33% в залежності від тривалості бойових дій і нестабільної роботи інфраструктури. Через війну за кордон виїхало понад 7,9 млн українців [Держкомстат].

Польща (36%), росія (25%), Чехія (6%), Німеччина (5%), Італія (3%) і нещодавно Португалія, Іспанія, Греція, Кіпр та інші розвинені країни Західної

Європи (рис. 2.5). Потік трудової міграції в цьому напрямку зумовлений насамперед близькістю кордонів і певною лояльністю місцевого законодавства до трудових мігрантів.

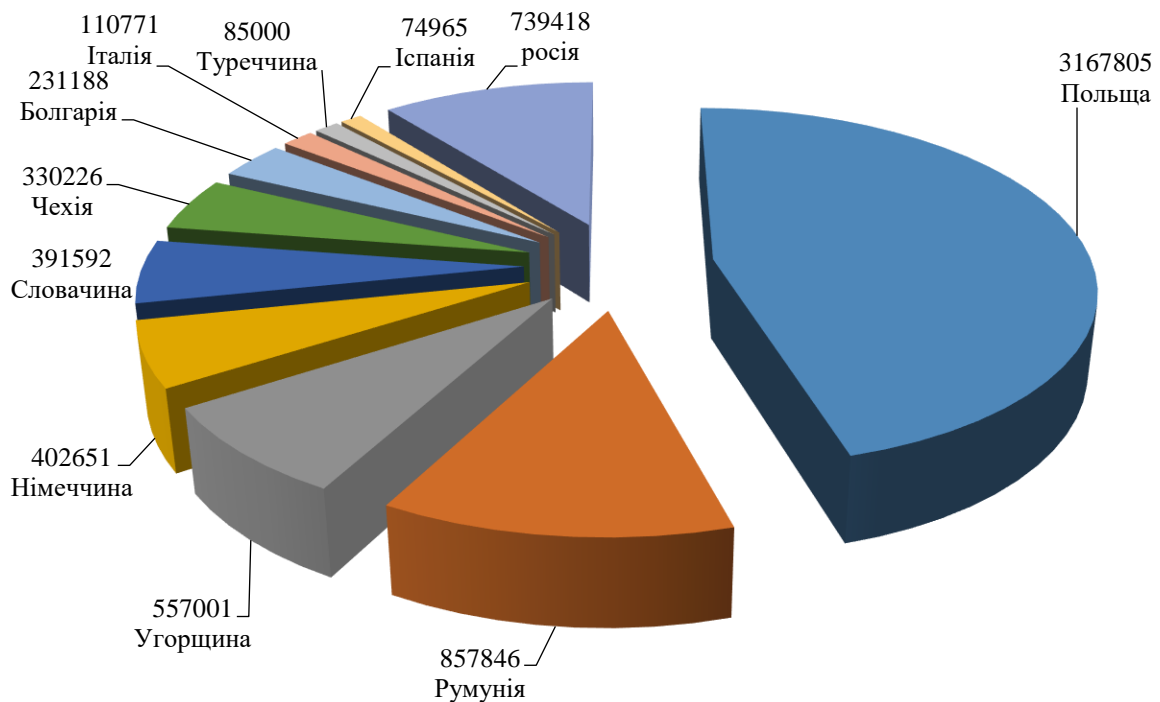

Рис.2.5. Кількість вимушених мігрантів з України по країнах світу
Джерело: складено автором за даними [Держкомстат]

Переважна більшість українських мігрантів – це люди працездатного віку:

- 30-39 років – 42%;
- 40-49 років – 29% [Держкомстат].

Варто також відмітити, що 83% мігрантів мають вищу або незакінчену вищу освіту; 30% українських біженців – висококваліфіковані фахівці; 12% – кваліфіковані робітники; 14% – керівники підприємств або підрозділів; 14% – підприємці [Держкомстат].

Згідно з результатами соціологічного опитування, більшість громадян України, які виїжджають за кордон, - люди працездатного віку: 30-39 років - 42%, 40-49 років - 29%; 83% респондентів мають вищу або незакінчену вищу освіту; 30% українських біженців – висококваліфіковані спеціалісти; 12% –

кваліфіковані робітники; 14% – керівники підприємств або підрозділів, 14% – підприємці [Держкомстат].

Більша половина українських мігрантів – це чоловіки, що загалом відповідає результатам попередніх обстежень (у 2001 році вони склали 69,2% мігрантів, у 2008 році – 62,3%, у 2012 році – 65,6%), але говорить про деяке зростання чоловічої міграції (рис.2.6).

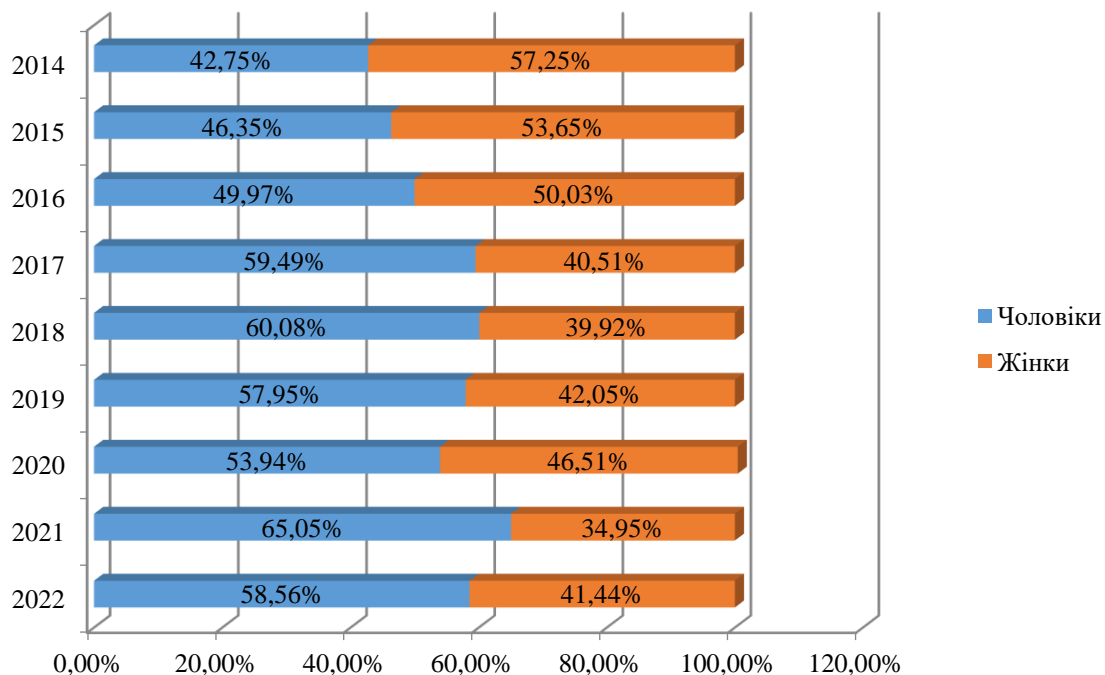

Рис. 2.6. Статева структура мігрантів з України у 2014–2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [Держкомстат]

Це пояснюється тим, що трудові мігранти, швидше за все, отримують роботу, яка вимагає важкої низько кваліфікованої праці та значних зусиль. І якщо ще до 2015 року у складі трудових мігрантів переважали жінки (в основному – робота в Італії, а також робота в сільському господарстві в інших країнах, робота в готелях, кафе, ресторанах), то починаючи з 2016 року зростає міграція чоловіків (будівництво, заводи, склади тощо).

Аналізуючи вікову структуру мігрантів, зауважимо, що у 2022 році найбільш питому вагу в загальній структурі усіх мігрантів склали мігранти віком 20–24 роки (рис. 2.7).

Така тенденція пов'язана з тим, що молодь, навіть з вищою освітою, не може знайти роботу в Україні без досвіду роботи. Мова не йде про роботу з високою зарплатою – знайти першу роботу після закінчення навчання вкрай важко. За останні роки також зросла кількість українців, які навчаються за кордоном (Польща, Чехія, Словаччина, Туреччина та ін.). Після закінчення навчання вони теж хочуть залишитися за кордоном, тому що там мають більше можливостей працевлаштуватися та зробити гарну кар'єру.

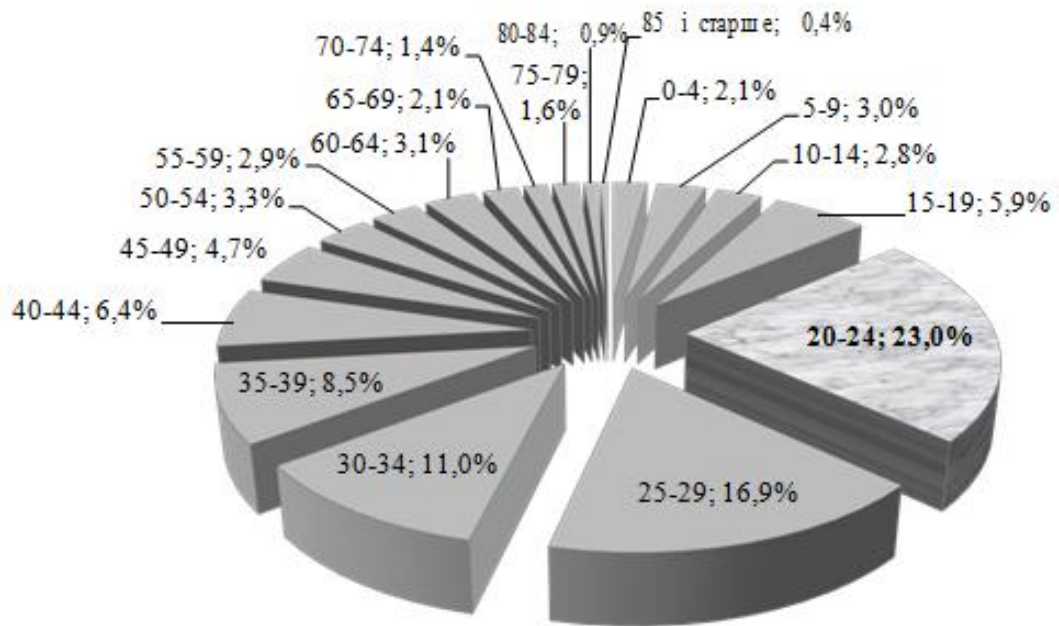

Рис. 2.7. Вікова структура мігрантів з України у 2022 р., %

Джерело: складено автором за даними [Держкомстат]

Слід зазначити, що основними сферами зайнятості трудових мігрантів є будівництво, сільське господарство, побут, торгівля та сфера послуг (зокрема готельне господарство). Проте за кордон виїжджають і науковці, викладачі, спеціалісти з медицини та вищих технологій, програмісти.

В сучасному світі міграційні процеси стали ключовим фактором, визначаючим соціально-економічну динаміку країн. Переміщення населення, спричинені різноманітними факторами, мають вагомий вплив на трудовий ринок, економічний розвиток та соціокультурні аспекти суспільства. У цьому контексті важливо розглядати соціально-економічні наслідки міграційних

процесів, щоб зрозуміти їхні виклики та можливості для країн у глобальному контексті.

Соціально-економічні наслідки міграційних процесів включають:

1. Набуття українцями іноземного досвіду та привнесення отриманих знань у розвиток України. Цей пункт стосується як закордонного навчання українських студентів, так і закордонних відряджень, спільних проектів з іноземцями. Такі процеси допомагають оптимізувати та модернізувати виробничі процеси, отримати вільний доступ до іноземних відкриттів чи досягнень, позитивно впливають на репутацію українців за кордоном, входження України до міжнародної спільноти. Також зменшується тиск на ринки праці через від'їзд частини надлишкової робочої сили.

2. Грошові перекази українців, які працюють або просто проживають за кордоном, а також надсилання в Україну інших цінностей чи речей домашнього вжитку, що збільшує сукупний ВВП від коштів, отриманих за кордоном. Зазначимо, що у 2021 році заробітчани надіслали в Україну понад 14 мільярдів доларів США, у середньому щомісяця надходило близько 1,2 мільярда доларів.

У період січень-лютий 2022 року обсяг переказів зріс на 11,3% та 5,5% відповідно. Потім обсяг коштів, перерахованих з-за кордону в Україну, почав зменшуватися порівняно з 2021 роком, найбільше скорочення припало на березень – мінус 18,8%. У квітні українці перерахували на батьківщину на 11,7% менше коштів, у травні – на 5,8%, у червні – на 9%, у липні – на 9,2%, у серпні – на 3,8%, у вересні – на 2,5%, у жовтні – на 6%, у листопаді – на 9,4% менше. Так, за січень-листопад українці переказали з-за кордону майже 12 млрд. доларів США, що на 5,8% менше порівняно з відповідним періодом 2021 року (рис. 2.8).

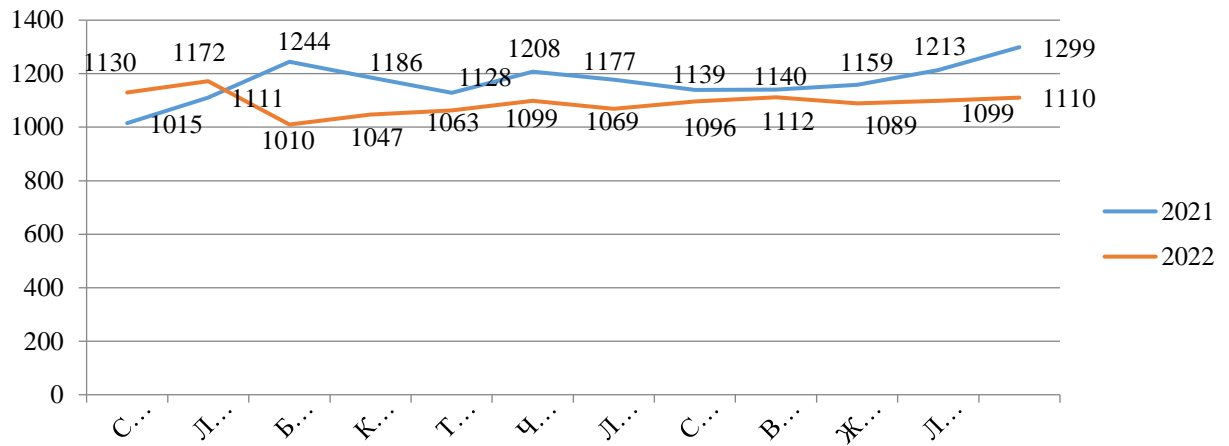

Рис.2.8. Перекази українських мігрантів у 2021-2022 роках

Джерело: складено автором за даними [Держкомстат]

Водночас, за даними НБУ, витрати українців за кордоном рекордно зростають. В 2021 році українці витратили 6,25 млрд. доларів, а минулого 2022 року лише у січні-жовтні – 16,2 млрд. (+208,6%) (рис.2.9).

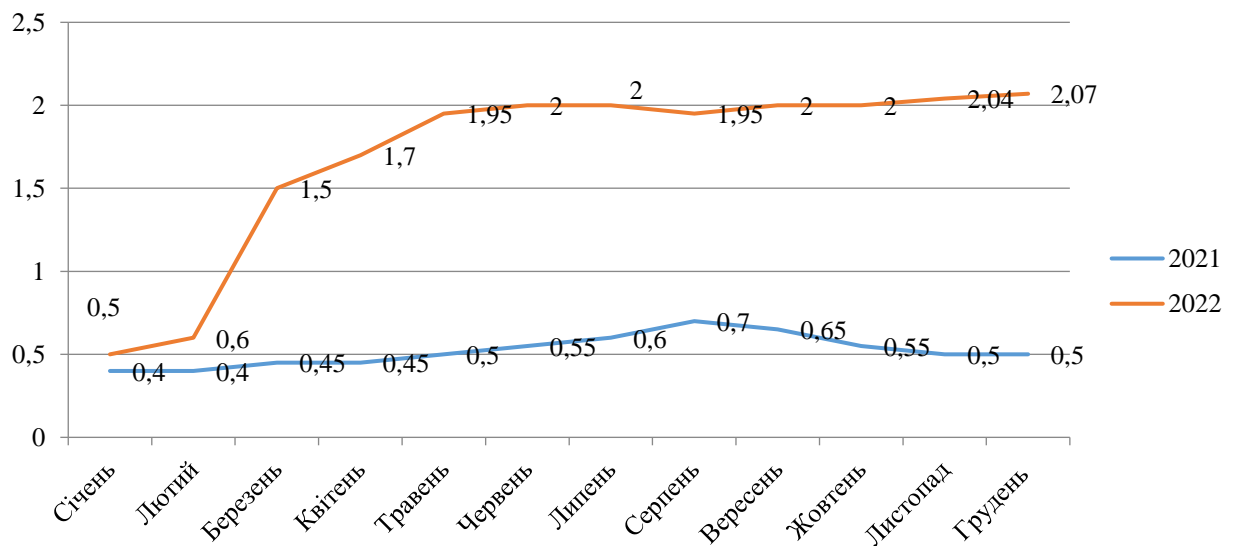

Рис.2.9. Витрати українських мігрантів за кордоном у 2021-2022 роках

Джерело: складено автором за даними [Держкомстат]

Так, у березні 2022 року у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року витрати українських заробітчан за кордоном виросли на 233,3% і склали 1,5 млрд. дол. США. У квітні 2022 року українці витратили 1,7 млрд. дол. (+277,8%), у травні – 1,95 млрд. дол. (+290%), у червні – 2 млрд. дол. (+263,6%), у липні – 2 млрд. дол. (+233,3%), у серпні – 1,95 млрд. дол.

(+187,6%), у вересні – 2 млрд. дол. (+207,7%), у жовтні – 2 млрд. дол (+263,6%) [Держкомстат].

Загалом, за даними ПриватБанку, Польща є лідером серед країн, з яких українські мігранти надсилали кошти в Україну (3,68 млрд. доларів). Окрім того, значна сума коштів була перерахована з росії (1,23 млрд. доларів), Чехії (1,11 млрд. доларів), інших країн ЄС (7,85 млрд. доларів) і з країн СНД (1,36 млрд. доларів) [Держкомстат]. Географічна структура грошових переказів мігрантів з України відображена на рис.2.10.

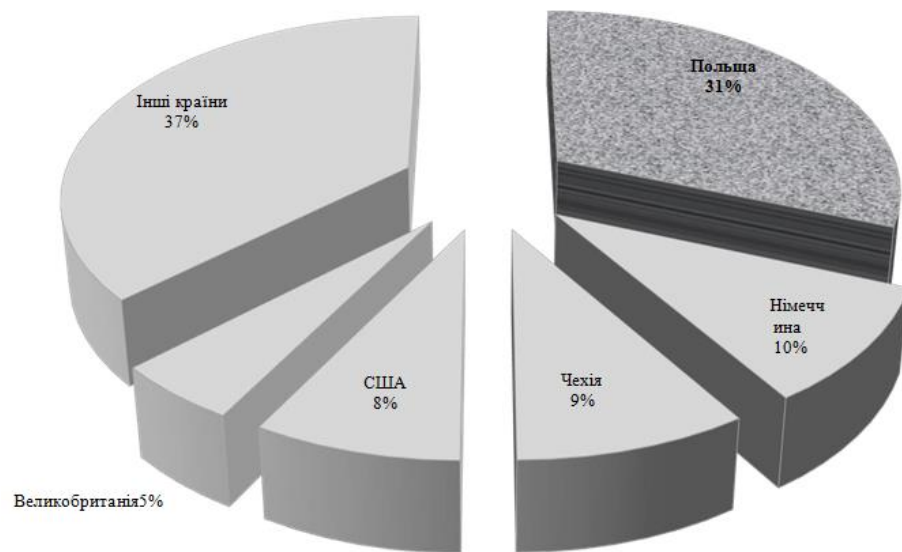

Рис. 2.10. Географічна структура переказів українських мігрантів у 2019 р. загалом, %

Джерело: складено автором за даними [Держкомстат]

Варто також зауважити, що гроші українських трудових мігрантів стали своєрідним «порятунком» для української економіки.

Найпомітнішим позитивним фактором зовнішньої економічної міграції українців є те, що більша частина зароблених за кордоном коштів повертається в Україну. Ці кошти підтримують курс національної валюти та фінансують споживання домогосподарств.

Отже, міграційні процеси впливають на різні аспекти суспільства та економіки. Позитивні наслідки включають набуття українцями іноземного досвіду та грошові перекази, які сприяють економічному розвитку. Однак

втрати інтелектуального капіталу та виклики щодо культурної інтеграції свідчать про необхідність управління міграційними процесами з урахуванням їхніх різносторонніх впливів на українське суспільство.

Таким чином, вплив міграційних процесів на економіку України є суттєвим і багатограним. З одного боку, зовнішній світ відіграє ключову роль у забезпеченні зовнішньоекономічної стабільності країни через зовнішню торгівлю та інвестиції. З іншого боку, великі економічні та політичні події на міжнародній арені, такі як конфлікти, санкції та геополітичні зміни, можуть значно впливати на економічну ситуацію в Україні.

Стан інтеграційних процесів між Україною та ЄС свідчить про поступове зближення та розширення взаємодії між сторонами. Зокрема, розгортання поглибленої зони вільної торгівлі сприяє зростанню обсягів торгівлі та інвестицій, що сприяє розвитку української економіки.

Необхідно відзначити успішну стратегію України з скасування торговельних обмежень ЄС, що підтримує відкритість та конкурентоспроможність її продукції. Однак, інтеграція також відзначається негативними наслідками, такими як збільшення конкуренції на внутрішньому ринку та зміни в структурі економіки. При цьому, стратегічне використання переваг поглибленої зони вільної торгівлі сприятиме подальшому сталому розвитку України та її інтеграції в європейський економічний простір.

2.2 Оцінка ефективності процесу європейської інтеграції України

Вплив інтеграційних процесів на економічний розвиток України є однією з ключових тем сучасної дискусії в контексті її міжнародного статусу та економічної стратегії. Інтеграція в європейські та світові економічні структури має потенціал змінити економічну динаміку країни, впливаючи на рівень торгівлі, інвестицій, технологічний розвиток та загальний рівень життя. Однак цей процес також ставить перед Україною виклики та завдання, вимагаючи комплексних стратегій та аналізу його можливих наслідків. У цьому контексті дослідження впливу інтеграції на економіку України має важливе значення для формування національних та міжнародних політичних рішень.

Для оцінки впливу інтеграційних процесів на економічний розвиток України розраховуємо наступні показники:

1. Коефіцієнт інтеграції/дезінтеграції.

Коефіцієнт інтеграції/дезінтеграції – це числовий показник, який використовується для вимірювання рівня інтеграції або дезінтеграції економічних систем. Розрахунок цього коефіцієнта дозволяє оцінити ступінь інтеграції чи дезінтеграції у відносинах між економічними суб'єктами та визначити тенденції їх розвитку.

Для оцінки цього показника скористаємося наступною формулою:

$$Ki = \frac{Exp\ UA /_{EU^y}}{Exp\ UA /_{EU^x}} \div \frac{Exp\ UA /_{\Sigma^y}}{Exp\ UA /_{\Sigma^x}}, \quad (2.3)$$

де, Ki – коефіцієнт інтеграції/дезінтеграції країни;

$Exp\ UA /_{EU^y}$ – товарооборот країни з країнами об'єднання;

$Exp\ UA /_{\Sigma^y}$ – коефіцієнт зростання загального товарообороту країни.

На графіку 2.11 відображено динаміку коефіцієнту інтеграції/дезінтеграції за 2013–2023 рр.

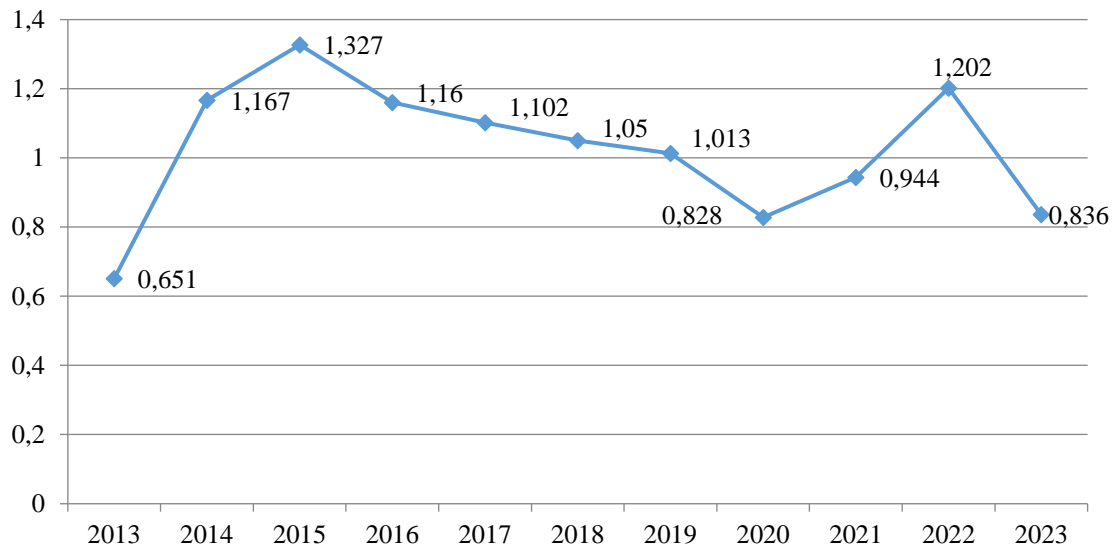

Рис. 2.11. Динаміка коефіцієнту інтеграції/дезінтеграції за 2013-2023 рр., %

Джерело: складено автором за даними [Держкомстат]

Бачимо, що у перших роках аналізованого періоду (2014–2019 роки) країна виявляє певну дезінтеграцію щодо товарообороту з країнами ЄС, оскільки значення K_i більше одиниці, що вказує на зменшення співвідношення експорту до країн ЄС в порівнянні з загальним експортом країни. В 2023 році спостерігається певне зниження значень K_i , що може свідчити про відновлення дезінтеграційних тенденцій або стабілізацію ситуації щодо товарообороту з країнами ЄС.

2. Індекс виявлених конкурентних переваг України на ринку ЄС.

Для визначення конкурентних переваг України на ринку ЄС у таких галузях як машинобудування, чорна металургія, електроенергетика, хімічна та харчова промисловість, пропонуємо розглянути обсяги експорту України до країн ЄС протягом останніх 10 років (табл. 2.8).

Динаміка експорту України до країн ЄС за визначеними галузями
протягом 2014-2023 рр.

Галузь	2014	2023	За період 2014-2023 рр	Абс. приріст 2023 до 2014 р	Темп приросту 2023 до 2014 р
Машинобудування	107634	228155	1751653	120521	111,97
Чорна металургія	3503615	2221508	31618244	-1282107	-36,59
Електроенергетика	41614	77819	1178573	36205	87,00
Хімічна промисловість	618853	437432	5088791	-181421	-29,32
Харчова промисловість	866359	1953099	9809308	1086740	125,44

Джерело: [44]

За загальними показниками спостерігається зростання обсягів експорту по галузях: машинобудування, електроенергетика та харчова промисловість. Машинобудування характеризується зростанням експорту наземного транспорту (крім залізничного) на 268,72%. У харчовій промисловості високими темпами приросту характеризуються такі групи товарів як готові харчові продукти з м'яса, риби тощо, цукор, готові продукти із зерна та алкогольні і безалкогольні напої.

Скорочення темпів приросту протягом 10 років спостерігається за наступними галузями: чорна металургія, хімічна промисловість. Падіння темпів приросту відбувається через скорочення експорту таких груп товарів, як продукти неорганічної хімії, добрива, екстракти дубильні, чорні метали.

У табл. 2.10 (Додаток Г) наведено список товарів за обраними галузями, що експортуються Україною. За показниками частки ринку спостерігаємо: у галузі машинобудування загалом частка ринку складає від 0 до 0,3%; у галузі чорної металургії українська частка ринку складає 0,8%; у галузі електроенергетики частка ринку становить 0,5%; по хімічній промисловості частка ринку складає від 0 до 0,3%; харчова промисловість характеризується для України часткою від 0,1 до 1%, залежно від обраного виду продукції.

У табл. 2.11 (Додаток Д) розглянуто обсяг іноземних інвестицій, в яких контролюючим інвестором є резидент. За наведеною статистикою спостерігається неоднозначна тенденція обсягів прямих іноземних інвестицій

протягом останніх 10 років. Загалом протягом 2014-2023 рр. відбувається збільшення прямих інвестицій в усі галузі України на 1175 млн. дол. США. Однак, найбільший показник був станом на 2019 рік, після чого відбувається поступове зменшення та стабілізація значень. Враховуючи, що дані наведено за всіма галузями економіки, можемо зробити висновок, що ситуація окремо по обраних галузях відповідає загальній тенденції зменшення прямих іноземних інвестицій.

Для визначення індексу конкурентоспроможності України на ринку ЄС за обраними галузями пропонуємо визначити такі показники, як торговельний баланс, частка ринку, темпи зростання експорту за галуззю, індекс інтенсивності торгівлі та коефіцієнт концентрації країн імпортерів. Наведемо формули для показників:

1. Торговий баланс, або сальдо торгівлі визначається як експорт країни за мінусом імпорту. Формула (2.4):

$$\text{Торговий баланс} = \text{Експорт країни} - \text{Імпорт країни} \quad (2.4)$$

2. Індекс інтенсивності торгівлі дозволяє визначити чи є рівень торгівлі між Україною та країнами ЄС оптимальним на основі визначення частки експорту України в країні ЄС по відношенню до частки країни імпорту в світовому експорті [46], формула (2.5):

$$ИИТ = \frac{\frac{E_g^S}{E_g}}{\frac{E_W^S}{E_w}} \quad (2.5)$$

де, E_g^S – обсяг експорту g -ю країною в s -ту країну товарів (послуг);

E_W^S – обсяг світового експорту w в країну s ;

E_g – обсяг експорту країною g товарів (послуг) в цілому;

E_w – обсяг світового експорту товару (послуг).

3. Коефіцієнт концентрації країн імпортерів характеризує стан світового ринку конкретного товару за такими ознаками, як кількість експортерів (імпортерів) та питома вага основного експортера, формула (2.6):

$$S_k = \sqrt{\sum_{i=1}^n \left(\frac{x_i^k}{x^k}\right)^2} \quad (2.6)$$

де, S_k – індекс географічної концентрації експорту (імпорту) товару k ;

x_i^k – обсяг експорту (імпорту) товару k країною i ;

x^k – світовий експорт (імпорт) товару k ;

n – кількість країн–експортерів (або імпортерів).

Усі дані розраховані та наведені у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Розрахунок показників для визначення індексу конкурентоспроможності України на ринку ЄС у 2014 році

Галузь	Торговий баланс 2014	Торговий баланс 2023	Частка ринку	Темп приросту ринку	Індекс інтенсивності торгівлі 2014	Індекс інтенсивності торгівлі 2023	Коефіцієнт концентрації країн-імпортерів
Машинобудування	- 1151471	- 7485912	0,3	-	0,55	0,34	0,1525
Чорна металургія	1160943 9	1340467	0,8	-111,55	0,67	0,51	0,11
Електроенергетика	481789	-55299	0,5	-	0,3	0,11	0,2
Хімічна промисловість	2376091 6	- 6549208	0,3	-	0,43	0,09	0,2
Харчова промисловість	555441	429493	0,5	-177,32	0,38	0,22	0,11

Таким чином, протягом останніх 10 років спостерігається падіння показників торгового балансу за всіма дослідженими галузями. Крім цього, відбувається зменшення рівня показника індексу інтенсивності торгівлі протягом 2014-2023, що свідчить про зменшення конкурентоспроможності продукції України на ринку ЄС за відповідними галузями.

Зауважимо, що спадна тенденція за всіма розрахованими показниками відбувається унаслідок впливу повномасштабного вторгнення на територію

України, спровокованого країною-агресором. Загалом, починаючи з 2014 року, Україна інтенсивно збільшує обсяги експорту продукції у таких галузях, як машинобудування, харчова промисловість та електроенергетика, що є наслідком необхідності заміни основного імпортера продукції (рф) та спрямованості політики і економіки України до ЄС.

3. Індекс компліментарності торгівлі України та ЄС.

Розрахований індекс компліментарності торгівлі України та ЄС - допомагає з'ясувати можливості для розвитку торгівлі та співпраці між країнами (може приймати значення від 0 до 100 в залежності від ступеня відповідності профілів торгівлі). На рис. 12 представлено динаміку показника компліментарності торгівлі України та ЄС за 2013–2023 рр.

На рис. 2.12 представлено графік динаміки показника компліментарності торгівлі України та ЄС за 2013–2023 рр.

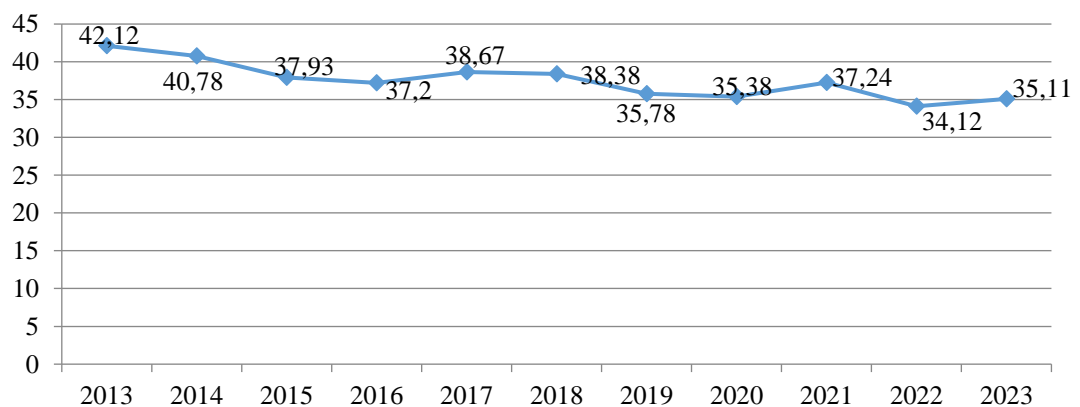

Рис.2.12. Індекс компліментарності торгівлі України та ЄС за 2013–2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [Юнктад]

Значення показника коливалися в межах від 34,12 до 42,12 без чіткої тенденції до зростання або спаду, що може свідчити про відсутність значних змін у структурі торговельних відносин. Але в цілому значення індикатора відповідають «задовільному» рівню для реалізації можливостей двосторонньої торгівлі

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

3.1 Проблеми інтеграції України до ЄС та шляхи їх вирішення

Сьогодні євроінтеграція України відбувається в умовах широкомасштабної російської інтервенції. Війна, розв'язана країною-агресором, з одного боку, довела готовність українців захищати незалежність своєї країни, європейський шлях її розвитку, об'єднала українську націю і зміцнила громадську підтримку руху до ЄС. А з іншого – активізувала двосторонні процеси євроінтеграції, надала нової якості політики Брюсселя на українському напрямі, змусила переглянути підходи і пріоритети у сфері безпеки. Водночас війна, під час якої Україна зазнала колосальних людських та фінансово-економічних втрат, вплинула на характер просування до об'єднаної Європи, обумовила особливості «воєнної» євроінтеграції [30].

Протягом останніх років Європейський Союз залишався основним торговельно-інвестиційним партнером України, з особливою роллю міграційних зв'язків, що є важливим каналом для переказів коштів з-за кордону. Основу експорту України до ЄС становлять продукція рослинництва та металургії, а також обмін на постачання продукції машинобудування та палива.

Незважаючи на ускладнення зовнішньої торгівлі через конфлікт та часткову блокаду морських перевезень, спостерігався зріст диверсифікації експорту України. Посилилася роль постачання деяких видів української продукції сільського господарства в ЄС за рахунок зниження експорту металу. Зараз ЄС виступає важливим джерелом постачання продукції ВПК та палива для України, що є критичним імпортом в умовах воєнних дій.

У зв'язку з повномасштабною війною, Європейський Союз надає значну міжнародну допомогу Україні, зокрема для гуманітарних цілей, макроекономічної стабілізації та відновлення інфраструктури. У рамках

подальшої торговельної лібералізації скасовані тарифні та нетарифні обмеження для українського експорту в ЄС, залишаючи лише санітарно-фітосанітарні та технічні вимоги. Умови конфлікту та часткової блокади портів України підкреслили важливість створення нової логістичної системи для українського експорту в ЄС.

У 2022 році розпочався новий етап у відносинах між Києвом і Брюсселем. Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що відкрило нові перспективи для приєднання до європейської спільноти. Цей крок сприяв подальшим реформам та став стимулом для влади і громадян країни. Також він послужив позитивним сигналом для європейських і світових інвесторів [30].

Статус кандидата на членство в ЄС є важливим інструментом інтеграції для України, що сприяє залученню фінансування та проведенню реформ. Крім того, цей статус допомагає зміцнити співпрацю з країнами-членами ЄС, покращує доступ до ринків іноземних інвестицій, стимулює економічний зріст та підвищує рівень довіри до України на міжнародній арені [34, с. 65].

Поглиблення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом дійсно стикається з рядом перешкод, які впливають на різні аспекти суспільства та економіки (рис.3.1).

Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу, включаючи політичні, економічні та суспільні заходи. Важливо, щоб уряд України та Європейський Союз працювали разом над вирішенням цих питань і виявляли гнучкість та відкритість у процесі взаємодії. Також важливо залучати громадськість до обговорення цих питань та забезпечувати прозорість у вирішенні проблем.

Нині на порядку денному – адаптація національного законодавства до європейського правового простору, поглиблення інтеграції українського бізнесу до ринків ЄС, практичне запровадження «безвізів» у різних сферах, подальша секторальна інтеграція тощо.

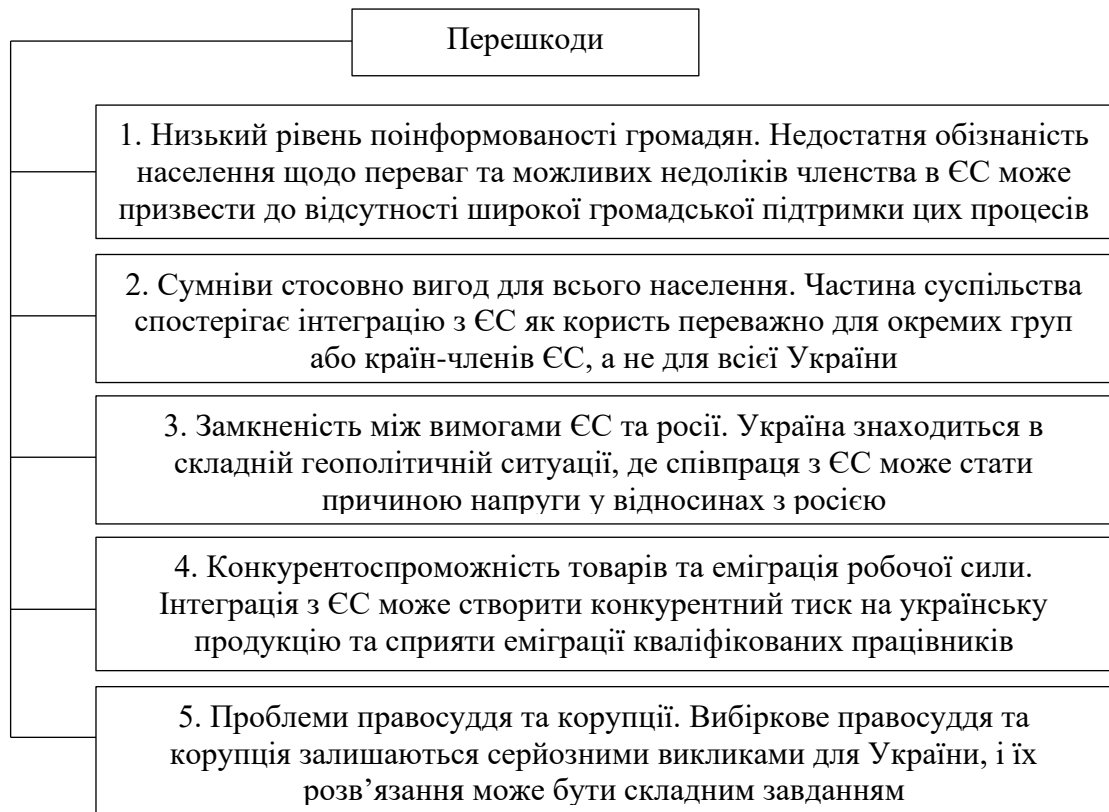

Рис. 3.1. Перешкоди на шляху поглиблення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом

Джерело: [3]

Беручи до уваги істотні успіхи в реалізації Угоди та очевидне пришвидшення та посилення процесу адаптації законодавства України до законодавства Співтовариства, сьогодні не вирішеним залишається низка завдань політичного, нормотворчого та правозастосовного характеру (табл.3.1).

Маючи певні успіхи в досягненні поставлених цілей, важливо врахувати два ключові суспільно-політичні фактори, які ускладнюють ефективне впровадження реформ:

1. Неузгодженість методологічних підходів у вирішенні поточних проблем.

Впродовж 30 років з часу відновлення незалежності України, в політичній доктрині державного управління все ще переважає механізм централізованого прийняття рішень, який ґрунтується на сильній, хоча і більш

легітимній та демократичній, вертикальній владі. Навіть за наявності певних досягнень у процесі децентралізації, на місцевому рівні не завжди вдається ефективно вирішувати поточні проблеми. Це, в свою чергу, призводить до другого фактору.

2. Відсутність політичної волі. Згідно з принципами державного управління та політики, ефективне виконання завдань, поставлених перед Україною, потребує наявності політичної волі, що формується «зверху». Відсутність такої волі суттєво утруднює зусилля, спрямовані на забезпечення автономії новостворених державних органів та агенцій. У сучасному політичному середовищі ці організації часто зосереджуються на бюрократизованому кількісному звітуванні, замість термінової реакції та вирішення стратегічних завдань.

Таблиця 3.1

Невирішені завдання політичного, нормотворчого та правозастосовного характеру

№ за/п	Завдання	Опис шляхів вирішення
1.	Комплексна реформа судової системи	Вдосконалення процедур добору суддів у Конституційний Суд та інші судові інстанції). Ключовим є забезпечення прозорості, об'єктивності та відповідності міжнародним стандартам у судочинстві
2.	Покращення механізмів боротьби та запобігання корупції	Необхідно зміцнити антикорупційні органи, підвищити прозорість фінансових операцій та управління державними ресурсами, а також забезпечити ефективне проведення розслідувань та покарання осіб, замішаних у корупційних схемах
3.	Створення необхідної бази для залучення післявоєнних інвестицій	Створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення правової стабільності та захисту прав інвесторів, а також розвиток інфраструктури та людського капіталу
4.	Ефективізація правоохоронної системи та системи національної безпеки	Модернізація поліції, зміцнення контролю за оборонним та правоохоронним секторами, а також сприяння співпраці з міжнародними партнерами у сфері боротьби з тероризмом та злочинністю
5.	Розробка та реалізація концепції післявоєнного відновлення людського потенціалу	Це означає реалізацію широкомасштабних програм з освіти, здоров'я та соціального захисту, а також підтримку ініціатив з підтримки та відновлення психологічного стану громадян, постраждалих від війни, наприклад, реальне впровадження принципів Української Доктрини

Джерело: [23, с. 55]

Таким чином, залишається декілька невирішених питань, що стосуються післявоєнного відновлення України та її наближення до членства в Європейському Союзі (рис.3.2).

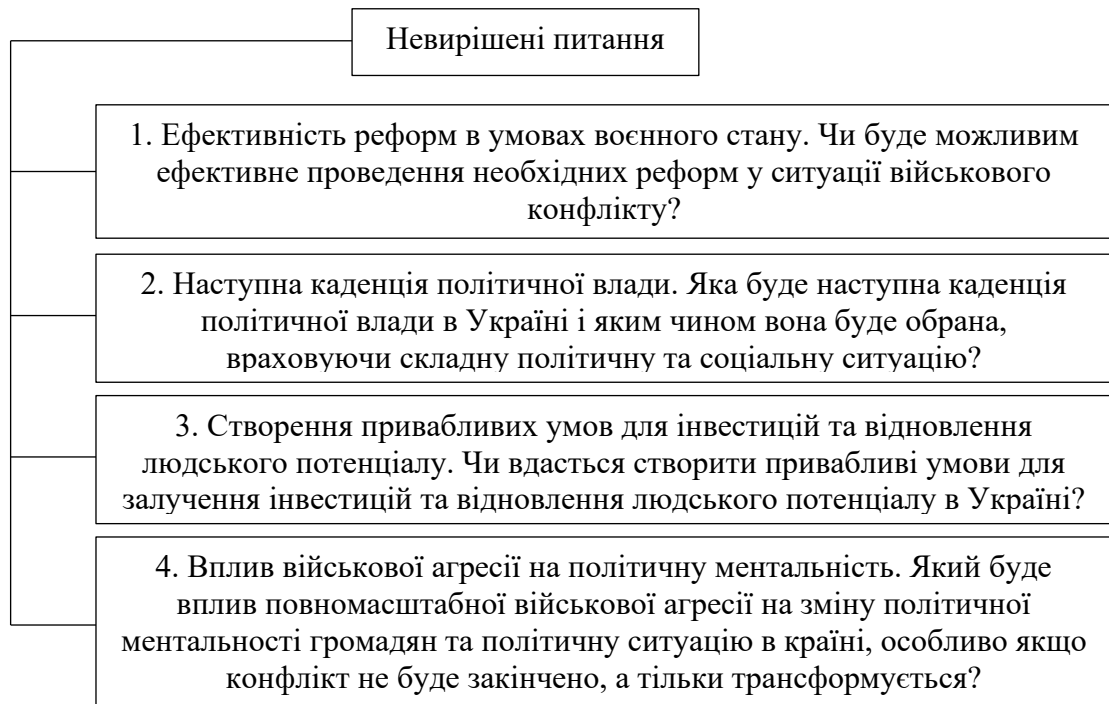

Рис. 3.2. Невирішені питання, що стосуються післявоєнного відновлення України та її наближення до членства в Європейському Союзі

Джерело: [23, с. 55]

Отже, сьогодні Україна продовжує проєвропейські реформи, ухвалює важливі євроінтеграційні закони, поглиблює співробітництво з Брюсселем на різних напрямках. Загалом є підстави говорити про помітний прогрес, значні здобутки і зрушення на європейському шляху.

Разом з тим, необхідно визнати, що інтеграція України до ЄС є складним процесом, ускладненим воєнним конфліктом та внутрішніми проблемами. Проте, шляхи вирішення цих проблем, такі як реформи в судовій системі, боротьба з корупцією, стимулювання інвестицій та підтримка соціального відновлення, визначені і потребують активного впровадження. Тільки через спільні зусилля уряду, громадськості та партнерів з ЄС Україна може здійснити успішну інтеграцію, яка принесе користь як країні, так і всьому регіону.

3.2 Перспективи інтеграції України до ЄС

У перспективі розвитку інтеграції України до Європейського Союзу відчутно відзначається поступовий, але стійкий прогрес. Зусилля України в напрямку виконання європейських стандартів та вдосконалення законодавства сприяють поглибленню співпраці з ЄС на різних рівнях.

На рис.3.3 згруповано основні перспективи розвитку інтеграції України до ЄС.

Рис. 3.3. Основні перспективи розвитку інтеграції України до ЄС

Джерело: власна розробка автора

Розглянемо детальніше кожен з векторів перспективи розвитку інтеграції України до ЄС:

1. Можливість вільного подорожування є однією з ключових переваг членства в Європейському Союзі. Вона відкриває широкі можливості для громадян України:

– зближення людей. Вільний рух між країнами ЄС сприяє зближенню людей з різних культур і традицій, що створює можливості для міжкультурного обміну, розуміння та співпраці;

– розвиток туризму. Громадяни України матимуть можливість вільно подорожувати до країн ЄС без необхідності отримання віз. Це може сприяти розвитку туризму в обох напрямках, стимулюючи економіку та створюючи нові робочі місця;

– обмін культурними та освітніми цінностями. Вільний доступ до країн ЄС дасть можливість українцям відвідувати музеї, виставки, конференції та інші культурні заходи. Окрім того, студенти та вчені зможуть легше брати участь у обміні програмами, що сприяє розвитку освіти та науки.

Таким чином, можливість вільного подорожування в рамках Європейського Союзу не лише полегшить переміщення людей, але й сприятиме зближенню культур, розвитку туризму та обміну освітніми та культурними цінностями.

2. Наукова співпраця з Європейським Союзом відкриває широкі можливості для розвитку науки, технологій та освіти в Україні. Деякі з переваг цієї співпраці включають:

– доступ до грантів та стипендіальних програм. Членство в ЄС дасть змогу Україні брати участь у різних програмах фінансування наукових досліджень та освітніх проектів, що реалізуються Європейським Союзом. Це може включати гранти для наукових досліджень, стипендії для студентів і науковців, а також фінансування для розвитку освітніх програм;

– обмін досвідом та знаннями. Співпраця з європейськими установами та науковими групами дасть змогу українським науковцям і вченим обмінюватися досвідом, знаннями та технологіями, що сприятиме підвищенню якості наукових досліджень і освіти в Україні;

– розвиток науково-технічного потенціалу. Участь в європейських наукових проектах та програмах дасть змогу українським науковцям отримати доступ до сучасних технологій, обладнання та методик досліджень. Це сприятиме розвитку науково-технічного потенціалу країни і підвищенню її конкурентоспроможності.

Отже, наукова співпраця з ЄС відкриває нові можливості для розвитку науки, технологій та освіти в Україні, сприяючи її інтеграції в європейський науковий простір і підвищенню якості життя громадян.

3. Захист прав людини є одним із ключових аспектів членства в Європейському Союзі, який може значно покращити ситуацію в Україні. Деякі переваги цього аспекту включають:

- стандарти прав людини. Європейський Союз має високі стандарти захисту прав людини, які він вимагає дотримуватися від своїх членів. Членство в ЄС зобов'язує Україну дотримуватися цих стандартів, що сприяє підвищенню рівня захисту прав громадян;

- механізми захисту прав. Європейський Суд з прав людини є важливим механізмом для захисту прав людини в Європі. Членство в ЄС дає громадянам України можливість звертатися до цього суду в разі порушення їх прав;

- боротьба з насильством і дискримінацією. ЄС активно працює над боротьбою з насильством та дискримінацією на основі статі, раси, національності, релігії, сексуальної орієнтації та інших ознак. Членство в ЄС може сприяти зміцненню законодавства та заходів для боротьби з цими проблемами в Україні;

- реформа судової системи. Європейський Союз може надавати підтримку Україні в проведенні реформ судової системи, що сприятиме підвищенню незалежності, прозорості та ефективності судових установ.

Таким чином, захист прав людини є важливим аспектом членства в Європейському Союзі, який може сприяти покращенню ситуації з правами громадян в Україні та забезпеченню їх більшої захищеності.

4. Фінансування проектів Європейського Союзу в Україні є важливим інструментом для реалізації різноманітних програм та ініціатив, спрямованих на підвищення якості життя громадян. Особливо це стосується проектів, спрямованих на:

- підвищення впливу громадянського суспільства. Ці проекти сприяють розвитку демократії та громадянського суспільства, зміцненню прозорості влади, підвищенню участі громадян у прийнятті рішень та впливу на формування політики;

- захист прав людини. Фінансування з ЄС дозволяє реалізувати проекти, спрямовані на захист прав людини, боротьбу з дискримінацією, підтримку правопорядку та правової допомоги;

- підтримка соціально незахищених сімей та дітей. Ці програми забезпечують соціальну допомогу, включаючи матеріальну підтримку, медичну допомогу, освітні та розважальні програми для дітей з малозабезпечених сімей.

Фінансування проектів ЄС є важливим елементом партнерства України з Європейським Союзом, спрямованим на покращення якості життя громадян та розвиток суспільства в цілому.

5. Енергетична безпека є ключовим аспектом для розвитку будь-якої країни, і членство в Європейському Союзі може мати значний вплив на це питання для України. Ось деякі шляхи, якими інтеграція до ЄС може допомогти в забезпеченні енергетичної безпеки:

- диверсифікація джерел постачання. Участь в європейських енергетичних ринках дасть змогу Україні розширити свої можливості щодо джерел постачання енергії. Це зменшить залежність від одного постачальника та зробить енергетичну систему менш вразливою до геополітичних ризиків;

- інтеграція в європейські енергетичні мережі. Членство в ЄС надасть Україні можливість підключитися до європейських енергетичних мереж і інфраструктури, що підвищить стабільність постачання та дасть змогу обмінюватися енергією з іншими країнами;

- стимулювання енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії. ЄС активно працює над заходами щодо підвищення енергоефективності та розвитку відновлюваних джерел енергії. Україна може отримати доступ до фінансування та технологічних рішень для підвищення своєї енергоефективності та розвитку відновлюваних джерел енергії через співпрацю з ЄС;

– захист від енергетичних криз. Інтеграція до європейських енергетичних систем може допомогти Україні забезпечити себе доступом до додаткових ресурсів у випадку енергетичних криз або обмежень постачання.

У цілому, членство в Європейському Союзі може сприяти забезпеченню енергетичної безпеки України шляхом розвитку диверсифікованих та стабільних джерел постачання енергії, підвищення енергоефективності та інтеграції в європейські енергетичні мережі.

6. Торгівля та інвестиції є ключовими аспектами співробітництва між Україною та Європейським Союзом, які можуть призвести до значного економічного зростання та розвитку. Деякі з переваг цього співробітництва включають:

– збільшення обсягів торгівлі. Вступ до ЄС може відкрити для України доступ до великого внутрішнього ринку ЄС, що може призвести до збільшення експорту українських товарів та послуг до країн ЄС;

– привабливість для інвесторів. Членство в ЄС може зробити Україну більш привабливою для іноземних інвесторів, оскільки це може відкрити доступ до більш широких ринків та забезпечити більшу стабільність і захист прав власності;

– технологічний обмін. Співробітництво з ЄС може також сприяти обміну технологіями та кращими практиками управління, що може підвищити конкурентоспроможність українських підприємств та зробити їх більш привабливими для інвесторів;

– стимулювання інновацій. Відкриття для українських компаній доступу до європейських ринків може стимулювати інновації та розвиток нових продуктів та послуг, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність економіки країни.

Отже, торгівля та інвестиції з Європейським Союзом можуть стати драйверами економічного зростання та розвитку України, створюючи нові можливості для підприємств, підвищення життєвого рівня громадян і зміцнення партнерства між обидвома сторонами.

7. Важливим елементом співпраці України з Європейським Союзом є транскордонне співробітництво. Деякі з переваг транскордонного співробітництва включають:

- розвиток інфраструктури. Спільні проекти з розвитку транскордонної інфраструктури, такі як дороги, мости, залізниці та інші зв'язки, можуть поліпшити сполучення між регіонами та забезпечити більш ефективний та зручний доступ до ринків;

- підвищення конкурентоспроможності. Розвиток транскордонної інфраструктури може сприяти збільшенню торгівлі та інвестицій між регіонами, що сприятиме економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності;

- обмін досвідом і кращими практиками. Транскордонне співробітництво створює можливості для обміну досвідом та кращими практиками між регіонами щодо розвитку інфраструктури, що може сприяти підвищенню ефективності та інноваційності проектів;

- покращення якості життя. Розвиток транскордонної інфраструктури може також покращити якість життя мешканців прикордонних регіонів, забезпечуючи доступ до нових можливостей у сфері освіти, роботи та розваг.

Можемо сказати, що транскордонне співробітництво є важливим елементом співпраці між Україною та Європейським Союзом, що сприяє розвитку інфраструктури та підвищенню якості життя громадян обох сторін.

Отже, Україна має значні перспективи у розвитку інтеграції до Європейського Союзу. Зусилля країни в напрямку виконання європейських стандартів та вдосконалення законодавства відкривають нові можливості для співпраці на різних рівнях. Особливу вагу мають такі переваги як можливість вільно подорожувати, захист прав людини, торгівля та інвестиції, які сприяють покращенню економічного зростання та розвитку країни.

Здійснення інтеграції до ЄС відкриває нові можливості для України та відображає наступний етап її шляху до поглибленої співпраці з європейськими партнерами.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідивши проблеми та перспективи інтеграції України до ЄС, ми дійшли наступних висновків:

1. Розглянувши сутність інтеграції та її роль у сучасному світі, можемо сказати, що інтеграція в сучасному світі визначається як ключовий механізм для розв'язання складних проблем та сприяє формуванню стійкого та взаємовигідного світового порядку. Шляхом об'єднання ресурсів, ідей та зусиль країн і регіонів, інтеграція сприяє економічному зростанню, політичній стабільності та міжнаціональному співробітництву. Її роль у сучасному світі полягає в забезпеченні ефективного вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, міграція, безпека та економічний розвиток, роблячи інтеграцію ключовим чинником у формуванні майбутнього світу.

2. Вивчивши модель інтеграції країн до ЄС, ми зробили висновок, що модель інтеграції країн до Європейського Союзу є складним, але прогресивним процесом, спрямованим на покращення економічної, політичної та соціокультурної взаємодії між державами-учасницями. Ця модель відзначається поступовим розвитком від формування зони вільної торгівлі до спільного прийняття стратегічних рішень у сферах економіки, безпеки та юстиції, що дозволяє країнам ЄС об'єднувати зусилля та досягати спільних цілей на міжнародній арені.

3. Провівши аналіз стану, розвитку та основних тенденцій інтеграційних процесів між Україною та ЄС, ми з'ясували, що нині відмічається поступове зближення та розширення взаємодії між сторонами, особливо після підписання та ратифікації Угоди про асоціацію. За останні роки спостерігається зростання обсягів торгівлі та інвестицій, а також поступове адаптування української економіки до стандартів ЄС. Незважаючи на позитивні тенденції, інтеграція також відзначається викликами, зокрема, конкуренцією на внутрішньому ринку та змінами в структурі економіки, що

вимагає уважного планування та стратегічного керівництва для досягнення сталого розвитку.

4. Оцінивши вплив міжнародного суспільства на економіку України, можемо сказати, що ефективна взаємодія між Україною та міжнародним співтовариством може сприяти економічному зростанню, стабільності та розвитку країни. Зовнішній світ відіграє ключову роль у забезпеченні зовнішньоекономічної стабільності через обмін товарами та послугами, а також перекази коштів. Однак існують ризики залежності від зовнішніх ринків та можливості фінансової нестабільності через геополітичні аспекти та економічні кризи у світі.

5. Дослідивши проблеми інтеграції України до ЄС та шляхи їх вирішення, ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день Україна активно продовжує проєвропейські реформи, приймає важливі євроінтеграційні закони та поглиблює співробітництво з Брюсселем на різних напрямках. Незважаючи на це, варто визнати, що інтеграція України до ЄС є складним процесом, ускладненим воєнним конфліктом та внутрішніми проблемами. Лише через спільні зусилля уряду, громадськості та партнерів з ЄС Україна зможе здійснити успішну інтеграцію.

6. Перспективи розвитку інтеграції України до Європейського Союзу гарні та стратегічно важливі для обох сторін. Поступовий прогрес в напрямку виконання європейських стандартів та законодавства сприятиме поглибленню співпраці на різних рівнях. Захист прав людини, розвиток торгівлі та інвестицій, транскордонне співробітництво та інші аспекти сприятимуть стабільному економічному зростанню, покращенню якості життя громадян та зміцненню партнерства між Україною та Європейським Союзом.

Загалом, інтеграція до ЄС відкриває нові можливості для України, сприяючи її розвитку та зближенню з європейськими стандартами та цінностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: зб. матеріалів ХІХ наук.-практ. конф. / за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпро: НТУ ДП, 2022. 151 с.
2. Алєканкіна К. Наближення до ЄС. Огляд реформ за четвертий квартал 2022. Вокс Україна: веб-сайт. URL: <https://voxukraine.org/nablyzhennya-do-yes-oglyad-reform-za-chetvertyj-kvartal-2022>
3. Багатеренко А.О., Бакал К.В., Винокурова А.І., Галімуков Б.О., Гейдарова К.Т., Коваль Д.В., Літвінова К.С., Маєвська О. М., Мілованова О.А., Ширіна А.П., Гончаренко О.М. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5915/6665>
4. Бєла Баласса – аналітик європейської економічної інтеграції. Європейське право. № 2-4. 2012. С. 360-361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpr_2012_2-4_38
5. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638>
6. Влада підготувала план економічного відновлення України. URL: <https://finclub.net/ua/news/op-ta-uriad-predstavyly-plan-ekonomichnoho-vidnovlenniaukrainy.html>
7. Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі / за ред. В. Юрчишин. Київ: Центр Разумкова, 2022. 102 с.
8. Герст П. Томсон Г. Сумніви в глобалізації. Міжнародна економіка і особливості керування: Пер. з англ. Київ: К.І.С., 2002. 306 с.
9. Голуб В. Ратифікація Угоди про асоціацію: європейські реформи без європейської перспективи. Разумков центр. 2017. URL: <https://>

razumkov.org.ua/statti/ratyfikatsiia-uhody-pro-asotsiatsiiu-ievropeiski-reformy-bez-ievropeiskoi-perspektyvy

10. Грицяк І. Камінська Т. Створення, розширення та діяльність Північноатлантичного Альянсу (НАТО). *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 3. С. 183-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_3_24

11. Данилишин Б. Яка частка держави в економіці потрібна Україні. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/07/15/689200/>

12. Державна служба статистики України: сайт URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Дудкевич В. І. Процес інтеграції України до Європейського Союзу в контексті суперечностей внутрішньо європейського розвитку. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку*. 2021. № 1. С. 119-124. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.1.15>

14. Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriyastanovlennya-vidnosin-ukraina-es>

15. Копійка В.В. Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: застосування і етапи становлення. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.

16. Кривоногова А.В. Історія української євроінтеграції: відносини між Україною та ЄС. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11329/1/Krивonogova%20386-391.pdf>

17. Кузьо М., Черніков Д., Павлюк С., Хорольський Р. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація. URL: https://parlament.org.ua/upload/docs/final_1.pdf

18. Лішун А., Сухицька Н. Соціально-економічні чинники та передумови вступу України до ЄС. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. 2023. С.76-78. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/766>

19. Макаренко Н.А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на Євроінтеграцію. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1 (2022). С. 366-369. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.6>
20. Матюшенко І.Ю., Беренда С.В., Резніков В.В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 496 с.
21. Могиль В. Європейська інтеграція як перспективний напрям модернізації України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 3 (63). С. 78-81. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-11)
22. Орехова Т.В. Статус кандидата в ЄС для України: економічні перспективи. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2. С. 15-23. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.2>
23. Петришин О.О., Рагуліна К.А. Процес європейської інтеграції України на тлі повномасштабного вторгнення: нормативні основи, проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 52-55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/10>
24. План дій «Україна – Європейський Союз». План, Міжнародний документ від 12.02.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text
25. Полешко А. Європейські перспективи України: наскільки нинішні реформи задовольняють вимоги Єврокомісії. *Юрист&Закон*. 2023. № 1 (686). URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA016317
26. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Європейська інтеграція». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf>

27. Резніков В.В. Концептуальні засади стратегії формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. *Механізми державного управління*. 2020. Вип. 1 (44). С. 66-72. DOI: <https://doi.org/10.33287/102009>
28. Рябінін Є.І. Процеси інтеграції у ХХ столітті: основні концепції їх вивчення. *Політичний менеджмент*. 2006. № 5. С. 122-130. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/9649>
29. Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. Х Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця. 2022. Ч. 2. 264 с.
30. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Національна безпека і оборона. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. 2022. № 1-2 (187-188). С. 132.
31. Футало Ю.Р. Дефініція інтеграції як чинника розвитку національної економіки. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Сер.: Економіка. 2016. Вип. 1. С. 76-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2016_1_14
32. Циганкова Т.М., Олефір А.О., Фурсова О.А. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: монографія / та ін. Київ: КНЕУ, 2003. 600 с.
33. Цятковська А.М. Євроінтеграційна стратегія України: генеза та особливості реалізації. *Теорія і практика правознавства*. 2019. Вип. 2 (16). URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Pb_GlxMjkUUJ:tlaw.nlu.edu.ua/article/view/186009/185889+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua
34. Шнирков О., Чугаєв О. Економічна інтеграція України до ЄС в умовах російсько-української війни. *Журнал європейської економіки*. 2023. Т. 22, № 1 (84). С. 49–68. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1637/1643>

35. Яковюк І.В. Правова культура в умовах глобалізації та європейської інтеграції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. / гол. ред. Ю. П. Битяк. Харків: Право, 2007. № 13. С. 3–16. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2870/1/Jakovyk_3.pdf/
36. Яковюк І.В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01; 12.00.11. Харків, 2014. 474 с.
37. Armstrong K., Bulmer S. *The Governance of the Single European Market*. Manchester: Manchester University Press, 1998. 340 p.
38. Corbey D. Dialectical functionalism: stagnation as a booster of European integration. *International organization*. 1995. Vol. 49. №2. P. 253–284. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818300028393>
39. Diez T. *Introducing the Mosaic of Integration Theory: Its Past, Present and Future* [Electronic resource] / T. Diez, A. Wiener. Paper for presentation at the European Union Studies Association (EUSA) 8th Biennial International Conference. Mar. 27–29. 2003. Nashville. TN, Panel 8H (Unpublished). 27 p. URL: <http://aei.pitt.edu/2858/1/107.pdf>
40. Etzioni A. *Political unification: a comparative study of leaders and forces*. New York: Rinehart, 1965. 346 p.
41. Harrison R. *Europe in question: theories of regional international integration*. London: George Allen & Unwin Ltd., 1974. 256 p.
42. Jacob P., Toscano J. *The integration of political Communities*. Philadelphia: Lippincott, 1964. 314 p
43. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Sixth Edition*; ed. by Sally Wehmeier. Oxford: University Press, 2000. 1540 p.
44. Trade Map. URL: <https://www.trademap.org>
45. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010-2023 роки. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_trippling_ICL-DFS_pr.pdf?v=4

46. Дугінець Г. В., Осика С. Г, Саркісян Л. Г. Світова торгівля: метод. рекомендації до написання випускної кваліфікаційної роботи. Київ: КНТЕУ, 2021. 49 с.

Договірно-правова база співробітництва України і ЄС

Дата	Подія
02.07.1993	Вперше був проголошено намір України розбудувати відносини з ЄС на принципах інтеграції у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року "Про основні напрями зовнішньої політики України"
14.06.1994	Угода про партнерство та співробітництво стала першою правовою основою відносин між Україною та ЄС, яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. У рамках Угоди про партнерство та співробітництво було визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.
11.06.1998	Схвалено Стратегію інтеграції України до ЄС, якою був підтверджений та розвинутий курс України на європейську інтеграцію
21.02.2005	У рамках засідання Ради з питань співробітництва Україна – ЄС підписано двосторонній політичний документ – План дій Україна-ЄС, який став інструментом реалізації Європейської політики сусідства і визначав пріоритетні сфери двосторонньої співпраці з метою наближення України до ЄС. План дій містив перелік конкретизованих зобов'язань України у сфері зміцнення демократичних інституцій, боротьби з корупцією, структурних економічних реформ та заходів по розвитку співпраці з ЄС.
05.03.2007	З огляду на завершення у березні 2008 року терміну дії Угоди про партнерство та співробітництво, Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС. На період до укладення нової угоди чинність Угода про партнерство та співробітництво щороку автоматично продовжувалась за взаємною згодою сторін.
18.02.2008	Після завершення вступу України до Світової організації торгівлі були започатковані переговори щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкривала шлях до лібералізації руху товарів, капіталів та послуг
2009	Відповідно до домовленостей, досягнутих в ході Паризького саміту Україна-ЄС, сторонами був розроблений та схвалений Порядок денний асоціації Україна – ЄС
01.07.2010	Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики". Відповідно до статті 11 цього Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є "забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі"
21.03.2014	Підписано політичну частину Угоди про асоціацію з Європейський Союзом
27.06.2014	Підписано економічну частину Угоди про асоціацію з Європейський Союзом
16.09.2014	Угода про асоціацію між Україною та ЄС була одночасно ратифікована Верховною Радою та Європейським парламентом
01.01.2016	Набула чинності Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС

11.06.2017	Громадянам України було надано безвізовий режим до країн Шенгенської зони ЄС
01.09.2017	Угода про асоціацію з Європейський Союзом офіційно набула чинності
21.02.2019	Внесення зміни до Конституції України щодо вступу України в Європейський Союз
28.01.2020	Підписано Угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу "Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні"
06.10.2020	Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу "Програма ЄС "Міцні регіони" Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу "Механізм розвитку громадянського суспільства України" Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу "Кліматичний пакет для стабільної економіки: (CASE) в Україні" Угода між Урядом України та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) про фінансування проекту "Енергоефективність громадських будівель в Україні" Гарантійна угода між Урядом України та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) "Логістична мережа (Модернізація та цифровізація Укрпошти) " Фінансова угода між АТ "Укрпошта" та Європейським інвестиційним банком "Логістична мережа (Модернізація та цифровізація Укрпошти)".
12.10.2021	Підписано угоду між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами про Спільний авіаційний простір
28.02.2022	Україна подала заявку на вступ до ЄС
16.03.2022	Україна приєдналася до синхронної мережі континентальної Європи ENTSO-E
23.09.2022	Україна отримала статус кандидата на членство у ЄС

Додаток Б

Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами за січень – червень 2023 р.,
млн дол. США

Код та найменування	2022				2023				Зміни до попереднього періоду		
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт
Всього	47 939	22 648	25 291	-2 642	49 841	19 407	30 434	-11 027	4%	-14%	20%
1-24 Продовольчі товари та с/г продукція	12 822	10 060	2 762	7 298	15 229	11 761	3 468	8 293	19%	17%	26%
25-26 Мінеральні продукти	2 522	2 361	161	2 200	1 110	986	124	862	-56%	-58%	-23%
27 Паливно-енергетичні товари	6 869	431	6 438	-6 007	6 075	236	5 838	-5 602	-12%	-45%	-9%
28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	5 650	1 042	4 608	-3 566	6 101	597	5 504	-4 906	8%	-43%	19%
41-43 Шкірянина, хутро, та вироби з них	168	65	103	-38	172	46	126	-79	2%	-29%	22%
44-49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	1 576	1 160	416	743	1 431	941	490	452	-9%	-19%	18%
50-67 Текстиль, текстильні вироби, взуття	1 660	447	1 212	-765	1 607	238	1 369	-1 132	-3%	-47%	13%
68-70 Вироби із каміння, скла, кераміка	412	174	238	-64	460	150	310	-160	12%	-14%	30%
72-83 Метали та вироби з них	5 115	4 004	1 111	2 893	3 592	2 116	1 476	641	-30%	-47%	33%
84-90 Машини, устаткування та транспорт	9 378	2 356	7 022	-4 667	10 545	1 660	8 885	-7 225	12%	-30%	27%
Інші товари	1 767	549	1 218	-669	3 518	674	2 844	-2 170	99%	23%	134%

Джерело: Держмитслужба

Додаток В

Таблиця 2.9

Динаміка експорту України до країн ЄС за визначеними галузями
(групи товарів) протягом 2014-2023 рр.

Група товарів	2014 р	2023 р	За період 2014-2023	Аб.приріст 2023 до 2014 р	Темп приросту 2023 до 2014 р
Машинобудування					
Залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая тощо	70461	139112	858569	68651	97,43
Засоби наземного транспорту, крім залізного	16512	60883	426787	44371	268,72
Літальні апарати	4041	6404	85669	2363	58,48
Судна, човни	16620	21756	380628	5136	30,90
Чорна металургія					
Чорні метали	3503615	2221508	31618244	-1282107	-36,59
Електроенергетика					
Електроенергія	41614	77819	1178573	36205	87,00
Хімічна промисловість					
Продукти неорганічної хімії	167417	65242	1077788	-102175	-61,03
Органічні хімічні сполуки	90292	61978	870180	-28314	-31,36

Фармацевтична продукція	11107	66163	217018	55056	495,69
Добрива	153140	23911	946411	-129229	-84,39
Екстракти дубильні або барвні	89286	23904	582964	-65382	-73,23
Ефірні олії та резиноїди	10781	27488	213565	16707	154,97
Мило, поверхнево-активні органічні речовини	15307	18136	155831	2829	18,48
Білкові речовини	42006	51944	439552	9938	23,66
Порох і вибухові речовини	4681	31629	87871	26948	575,69
Фотографічні або кінематографічні товари	89	114	770	25	28,09
Різноманітна хімічна продукція	34747	66923	496841	32176	92,60
Харчова					
Готові харчові продукти з м'яса, риби тощо	2603	122258	58467	119655	4596,81
Цукор	20827	464560	1119150	443733	2130,57
Какао та продукти з нього	41176	101419	579906	60243	146,31
Готові продукти із зерна зернових культур	26848	164893	849105	138045	514,17
Продукти переробки овочів	157141	115287	1063044	-41854	-26,63
Різні харчові продукти	16835	71154	377912	54319	322,66
Алкогольні і безалкогольні напої	42826	185053	775114	142227	332,10
Залишки і відходи харчової промисловості	552852	728233	4934569	175381	31,72
Тютюн і промислові замітники тютюну	5251	242	52041	-5009	-95,39

Джерело: [44]

Експорт продукції обраних галузей Україною у 2022 році

Галузь (група товарів)	Експортована вартість у 2022 році	Торговий баланс у 2022 році	Щорічне зростання вартості між 2018-2022 рр.	Частка у світовому експорті, %	Концентрація країн імпортерів
Машинобудування					
Залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая тощо	149489	93751	-16	0,3	0,07
Засоби наземного транспорту, крім залізного	136343	-5087855	2	0	0,21
Літальні апарати	26640	-308983	-16	0	0,27
Судна, човни	53223	39022	-23	0	0,06
Чорна металургія					
Чорні метали	4559564	3607068	-10	0,8	0,11
Електроенергетика					
Електроенергія	589179	4167782	8	0,5	0,2
Хімічна промисловість					
Продукти неорганічної хімії	327000	3627	-16	0,1	0,22
Органічні хімічні сполуки	138119	-478978	-6	0	0,08
Фармацевтична продукція	238640	-1661570	4	0	0,09
Добрива	171066	-625957	32	0,1	0,32
Екстракти дубильні або барвні	75797	-207274	-3	0,1	0,14
Ефірні олії та резиноїди	71697	-447832	-9	0	0,1
Мило, поверхнево-активні органічні речовини	33096	-369346	-7	0	0,08
Білкові речовини	108798	6734	21	0,3	0,24
Порох і вибухові речовини	11203	-14486	9	0,2	0,49
Фотографічні або кінематографічні товари	299	-17707	-1	0	0,22
Різноманітна хімічна продукція	131066	-1178581	3	0	0,24

Харчова промисловість					
Готові харчові продукти з м'яса, риби тощо	31199	-111184	10	0,1	0,16
Цукор	301401	231234	-4	0,5	0,08
Какао та продукти з нього	147485	-98908	-5	0,3	0,05
Готові продукти із зерна зернових культур	253048	6957	3	0,3	0,06
Продукти переробки овочів	225170	10397	6	0,3	0,19
Різні харчові продукти	120665	-294104	0	0,1	0,08
Алкогольні і безалкогольні напої	207549	-281881	2	0,1	0,1
Залишки і відходи харчової промисловості	1095629	733607	-1	1	0,17
Тютюн і промислові замітники тютюну	143431	-223865	-18	0,3	0,09

Джерело: [44]

Оцінка обсягу прямих іноземних інвестицій, в яких контролюючим інвестором є резидент (round tripping)

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Аб.приріст, +/-	Темп приросту, %
Прямі інвестиції в Україну, млн.дол	410	3088	3529	2237	2135	2767	452	2371	230	1087	677	165,12
1.Банки	499	2384	2257	635	477	173	-98	61	-1	1	-498	-99,80
2.Інші сектори	-89	704	1272	1602	1658	2594	550	2310	231	1086	1175	-
Round tripping, млн.дол	-1038	-1162	134	270	419	956	230	1623	-615	414	1452	-
1.Банки	49	99	139	54	40	26	11	50	0	1	-48	-97,96
2.Інші сектори	-1087	-261	-5	216	379	930	219	1573	-615	413	1500	-
Round tripping, у % до загального обсягу	-	-	3,8	12,1	19,6	34,6	50,9	68,5	-	38,1	34,3	902,63
1.Банки	10	4	6	8	8	15	-11	82	0	100	90	900,00
2.Інші сектори	-	-	-	13	23	36	40	68	-	38	25	192,31

Джерело: [45]